BIBLIOTHECA FABULARUM ROMANENSIUM

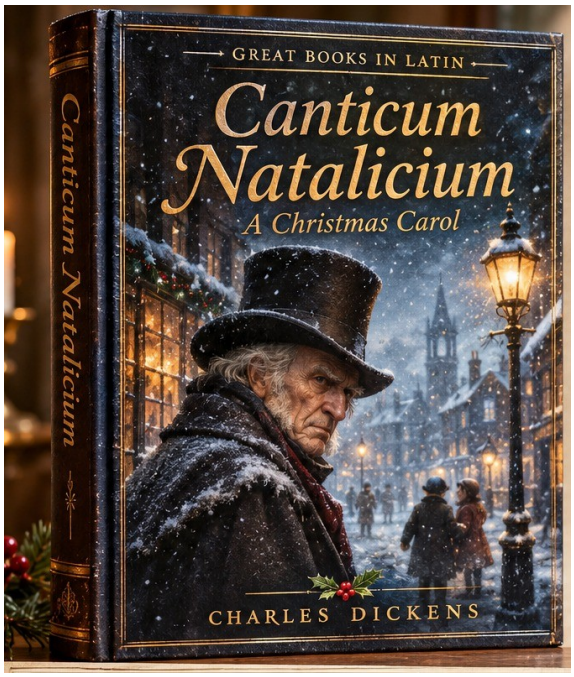
ET OPERUM PRAECLARORUM

CANTICUM NATALICIUM

A Christmas Carol

CAROLUS DICKENS

LATINE REDDIDIT BENIAMINUS MARTINUS

EDITIO LATINA · MMXXVI

DE EDITIONE

Charles Dickens, A Christmas Carol in Prose (1843), first English edition.

Canticum Natalicium, Latin translation by Beniaminus Martinus (Benjamin Martin), © 2026.

The Latin translation is made available under Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0). Attribution, notice of changes and a link to the licence are required.

The original English work is in the public domain in the United States.

This literary reading edition excludes explanatory glosses and notes.

INDEX

PRAEFATIO

MODUS PRIMUS · UMBRA MARLEII

MODUS SECUNDUS · PRIMUS E TRIBUS SPIRITIBUS

MODUS TERTIUS · SECUNDUS E TRIBUS SPIRITIBUS

MODUS QUARTUS · ULTIMUS SPIRITUUM

MODUS QUINTUS · FINIS REI

PRAEFATIO

CAROLUS DICKENS

Conatus sum in hoc libello spectrali Spectrum cuiusdam Cogitationis excitare, quod lectores meos neque secum ipsis, neque inter se, neque cum hoc anni tempore, neque mecum male convenire faciat. Utinam domos eorum iucunde frequentet, neque quisquam illud expellere velit.

Fidus eorum amicus atque servus,

C. D.

Decembri mense, MDCCCXLIII.

MODUS PRIMUS

UMBRA MARLEII

Marleius mortuus erat: hoc ante omnia. De ea re dubitari omnino non potest. Tabula sepulturae subscripta erat a sacerdote, ab aedituo, a libitinario, atque ab eo qui funus praecipue prosecutus erat. Subscripsit etiam Scrugius; nomen autem Scrugii in Bursa Londiniensi satis fidei habebat ad quidquid ille manu sua subscribere vellet. Senex Marleius tam mortuus erat quam clavus ianuae.

Animadvertite! Non eo dico quod ipse, certa mea scientia, norim quidnam in clavo ianuae praecipue mortuum sit. Equidem clavum loculi funebris pro mortuissimo totius ferrariae instrumento habere fortasse maluissem. Sed maiorum nostrorum sapientia in similitudine illa latet; neque manus meae profanae eam turbabunt, nisi rem publicam perditam volumus. Quare mihi liceat iterum, atque id quam gravissime, affirmare: Marleius tam mortuus erat quam clavus ianuae.

Scrugius sciebat eum mortuum esse? Scilicet sciebat. Qui fieri poterat ut nesciret? Socii fuerant —per quot annos, equidem nescio. Scrugius solus erat testamenti exsecutor, solus bonorum administrator, solus iuris successor, solus legatarius residuarius, solus amicus, solus denique qui lugeret. Ne Scrugius quidem tamen tam acerbe tamque penitus calamitate illa fractus erat quin ipso die funeris negotiator egregius maneret atque exsequias pacto quodam haud dubie lucroso sollemnes redderet.

Mentio funeris Marleii me ad id ipsum revocat unde coeperam. Marleium mortuum esse nulla omnino dubitatio est. Hoc clare perspicueque intellegi oportet; alioquin nihil mirabile ex fabula quam narraturus sum nasci poterit.

Nisi enim certissime nobis constaret patrem Hamleti ante initium fabulae mortuum esse, nihil mirabilius foret eum noctu, Euro flante, per sua propugnacula ambulare quam si quis alius vir mediae aetatis, parum prudenter post solis occasum in locum ventosum egressus—puta, exempli causa, in coemeterium Sancti Pauli—eo tantum consilio vagaretur ut debile filii ingenium vehementer obstupefaceret.

Scrugius nomen veteris Marleii numquam e titulo abrasit. Ibi etiam post multos annos supra ostium tabernae scriptum manebat:

SCRUGIUS ET MARLEIUS.

Societas ipsa Scrugius et Marleius vocabatur. Homines negotii rudes eum interdum Scrugium, interdum Marleium appellabant; ille autem ad utrumque nomen respondebat. Nihil intererat.

O Scrugius! quam arta manu, quam pertinaci ad cotem incumbebat! Premens, torquens, prensans, radens, corripiens, avarus, vetulus peccator! Durus atque acutus ut silex, e quo ferrum numquam scintillam liberalem excusserat; clausus, sibi ipsi sufficiens, solitarius ut ostreum. Frigus quod intus gerebat vultum eius senilem congelaverat, nasum acutum momorderat, genas contraxerat, incessum riguerat; oculos rubere, labra tenuia caerulea fieri coegerat; ipsum denique frigus voce eius aspera atque stridula satis diserte loquebatur.

Pruina quaedam glaciali candore caput eius, supercilia, mentumque rigidis pilis horrens obduxerat. Suum ipse frigus quocumque ibat circumferebat: officinam suam mediis Caniculae ardoribus refrigerabat; ne Natalibus quidem uno gradu solvebatur.

Calor aut frigus externum parum in Scrugio valebat. Nullus calor eum calefacere poterat, nulla hiems frigidiorem facere. Nullus ventus illo acerbior, nulla nix cadens proposito tenacior, nullus imber saevus precibus minus exorabilis. Tempestas ipsa foeda nesciebat qua ratione cum eo ageret. Imber gravissimus, nix, grando, glacies pluvialis uno tantum nomine de Scrugio gloriari poterant: haec certe aliquando largiter cadebant; Scrugius vero largiri numquam solebat.

Nemo eum umquam in via laeto vultu moratus est ut diceret: "Mi Scrugi, ut vales? Quando ad me venies?" Nullus mendicus nummulum rogavit; nullus puer quaesivit quota esset hora; nullus vir, nulla mulier, semel quidem per omnem eius vitam, Scrugium qua via ad hunc illumve locum iret interrogavit.

Quin etiam canes caecorum eum nosse videbantur; qui cum adventantem conspexissent, dominos suos intra vestibula aut in angiportus trahebant, deinde caudis motis quasi dicerent: "Nullos omnino oculos habere satius est quam oculos malos habere, domine caece!"

Sed quid Scrugius curabat? Hoc ipsum amabat. Per frequentissimas vitae semitas sese oblique insinuare, omnemque humanam benevolentiam tacite monere ut procul abesset—hae vero Scrugii erant deliciae.

Accidit igitur aliquando—atque, ex omnibus bonis anni diebus, ipsa Vigilia Natalis—ut senex Scrugius in tabulario suo negotiis intentus sederet. Frigidum erat caelum, triste, mordax; nebula praeterea omnia occupaverat. Audire poterat homines in area foris huc illuc anhelantes, manus pectori tundentes pedesque in saxis viae pulsantes ut aliquantulum concalescerent.

Horologia urbis vix tertiam horam sonuerant, iam tamen plane tenebrae erant—neque enim tota illa die vera lux apparuerat—et candelae in fenestris officinarum vicinarum ardebant velut rubrae maculae in fusco illo aere, quem paene manu contrectare posses. Nebula per omnem rimam, per omne foramen clavis se infundebat; foris autem tanta erat densitate ut, quamvis area angustissima esset, domus ex altera parte positae nihil nisi spectra viderentur.

Si quis sordidam illam nubem sensim demissam omniaque obscurantem vidisset, facile putasset Naturam ipsam haud procul habitare atque in ingenti aliquo aheno nebulam coquere.

Ostium tabularii Scrugii apertum tenebatur ut scribam suum observare posset, qui in cellula quadam misera posteriore—cisternae haud dissimili—epistulas describebat. Scrugius foculum perexiguum habebat; scribae autem ignis adeo minor erat ut unus fere carbo videretur. Neque illum augere poterat, quoniam Scrugius arcam carbonariam in suo cubiculo custodiebat; simul ac scriba cum pala intrabat, dominus continuo praedicebat fore ut uterque alterius societate carere cogeretur.

Itaque scriba album amiculum collo circumdedit atque ad candelam calefieri conatus est; quod consilium, quoniam imaginatione non admodum valida praeditus erat, nihil profecit.

"Faustum laetumque Natale, patrue! Deus te servet!" clamavit vox hilaris.

Erat vox nepotis Scrugii, qui tam subito irruerat ut hae ipsae voces primum adventus eius indicium fuissent.

"Bah!" inquit Scrugius. "Nugae!"

Nepos, quod celeriter per nebulam geluque ambulaverat, adeo incaluerat ut totus arderet; facies rubicunda atque formosa erat, oculi micabant, spiritus ex ore in fumum vertebatur.

"Natalem nugas vocas, patrue!" inquit nepos. "Non serio dicis, credo?"

"Serio," respondit Scrugius. "Laetum Natale! Quo iure laetaris? Quam causam habes laetandi? Satis pauper es."

"Age igitur," respondit hilariter nepos, "quo iure tu tristis es? Quam causam habes morositatis? Satis dives es."

Scrugius, cum nihil melius tam subito responderet, iterum "Bah!" dixit, deinde "Nugae!"

"Noli irasci, patrue!" dixit nepos.

"Quid aliud agam," respondit patruus, "cum in tali stultorum mundo vivam? Laetum Natale! Pereat istud laetum Natale! Quid tibi est tempus Natalicium nisi tempus quo rationes sine pecunia solvas; quo te annum seniorem, ne hora quidem ditiorem reperias; quo libros rationum componas atque singula, post duodecim integros menses, contra te stare conspicias? Si mihi liceret quod volo," inquit Scrugius indignans, "quisquis stultus cum verbis 'Laetum Natale' in ore circumit, is in suo ipsius pulmento Natalicio decoqueretur atque palo ilicis per cor acto sepeliretur. Ita vero!"

"Patrue!" obsecravit nepos.

"Nepos!" severe retulit patruus, "tu Natalem tuo more cole; mihi meo more colere liceat."

"Colere?" repetivit nepos. "At tu omnino non colis."

"Sinito igitur ut illud intactum relinquam," ait Scrugius. "Multum tibi prosit! Sane multum hactenus profuit!"

"Multa sunt," respondit nepos, "quae mihi prodesse poterant ex quibus lucrum nullum cepi; Natale inter ea numeraverim. Sed Natalem, quoties redit—praeter reverentiam sacro eius nomini atque origini debitam, si quid ad Natalem pertinens ab illis rebus separari omnino potest—semper tempus bonum existimavi: benignum, ignoscens, liberale, iucundum; unum, quantum scio, per longum anni calendarium tempus quo viri mulieresque communi quodam consensu clausa corda libere aperire videantur, atque humiliores non tamquam aliam hominum stirpem alio itinere proficiscentem, sed tamquam socios eiusdem viae ad sepulcrum considerent.

"Itaque, patrue, quamvis Natale ne minimum quidem auri argentive fragmentum in marsupium meum umquam intulerit, tamen mihi profuisse credo atque profuturum esse; ideoque dico: Deus illi benedicat!"

Scriba in Cisterna, invitus paene, plausit. Statim autem intellegens quam parum decorum id esset, ignem bacillo movit atque ultimam exilem scintillam in perpetuum exstinxit.

"Si unum adhuc sonum ex te audiero," dixit Scrugius, "Natalem tuum amisso officio celebrabis! Valde potens orator es, domine," adiecit ad nepotem conversus. "Miror te in Parlamentum non intrare."

"Noli irasci, patrue. Age! Cras nobiscum cena."

Scrugius respondit se eum visurum—ita vero, hoc ipsum respondit. Immo totam formulam ad extremum usque persecutus est atque dixit se prius eum apud inferos visurum.

"Sed quare?" clamavit nepos. "Quare?"

"Quare uxorem duxisti?" dixit Scrugius.

"Quia adamavi."

"Quia adamavisti!" fremuit Scrugius, quasi haec una res in toto mundo ridiculior esset quam laetum Natale. "Bona vespera!"

"Sed, patrue, antequam hoc accidit, ne tum quidem me visitabas. Cur id nunc causae affers cur venire nolis?"

"Bona vespera," dixit Scrugius.

"Nihil a te volo, nihil peto. Cur amici esse non possumus?"

"Bona vespera," dixit Scrugius.

"Ex animo doleo te tam obstinatum invenire. Nulla umquam inter nos fuit rixa cuius ego auctor fuerim. Sed Natalis causa hunc conatum feci; atque animum Natalicium ad extremum servabo. Ergo laetum Natale, patrue!"

"Bona vespera!" dixit Scrugius.

"Atque felicem annum novum!"

"Bona vespera!" dixit Scrugius.

Nepos tamen sine uno verbo irato discessit. Ad ostium exterius substitit ut scribae quoque vota Natalicia daret; qui, quamvis frigore rigebat, Scrugio tamen calidior erat, nam illa ex animo reddidit.

"Ecce alius," mussit Scrugius, qui audiverat: "scriba meus, quindecim solidis in hebdomada acceptis, uxore liberisque oneratus, de laeto Natali garrit! Ego certe Bethlemium insanorum hospitium petam."

Hic autem insanus, dum nepotem Scrugii dimittit, duos alios homines intrare permiserat. Erant viri bene habiti, corpore pleno, vultu iucundo; iamque pileis detractis in tabulario Scrugii stabant. Libros chartasque manibus gerebant atque ei se inclinaverunt.

"Scrugius et Marleius, ni fallor?" dixit unus ex viris, indicem suum inspiciens. "Dominumne Scrugium an dominum Marleium alloquendi honorem habeo?"

"Dominus Marleius septem iam annos mortuus est," respondit Scrugius. "Septem annos abhinc, hac ipsa nocte, obiit."

"Non dubitamus liberalitatem eius egregie repraesentari a socio superstite," dixit vir, litteras commendatitias porrigens.

Repraesentabatur quidem; nam ambo mirifice cognatis animis fuerant. Ad ominosum illud verbum liberalitatem, Scrugius frontem contraxit, caput movit, litterasque reddidit.

"Hoc festo anni tempore, domine Scrugi," dixit vir, calamo sumpto, "magis quam alias convenit aliquid saltem providere pauperibus atque egentibus, qui nunc gravissime laborant. Multa hominum milia rebus etiam necessariis carent; centena milia communibus vitae solaciis egent, domine."

"Nulline sunt carceres?" quaesivit Scrugius.

"Carcerum copia est," respondit vir, calamum iterum deponens.

"Et domus operariae Unionum?" postulavit Scrugius. "Adhuc funguntur officio?"

"Funguntur. Utinam," respondit vir, "dicere possem non fungi."

"Mola igitur calcatoria et Lex Pauperum plena adhuc vigent auctoritate?" dixit Scrugius.

"Utraque diligentissime operatur, domine."

"Ah! Ex primis verbis vestris verebar ne quid accidisset quo cursus tam utilis impediretur," dixit Scrugius. "Gaudeo rem aliter se habere."

"Quoniam nobis persuasum est," respondit vir, "illa instituta multitudini vix aut corporis aut animi solacium Christianum praebere, pauci ex nobis pecuniam conferre conamur qua pauperibus aliquid carnis, potus, ignis atque caloris comparemus. Hoc tempus elegimus, quia nunc egestas omnium acutissime sentitur, dum copia maxime gaudet. Quantum nomini vestro adscribam?"

"Nihil!" respondit Scrugius.

"Anonymus igitur manere vultis?"

"Solus relinqui volo," ait Scrugius. "Quandoquidem quid velim quaeritis, domini, hoc responsum est. Ipse Natalibus non laetor, neque mihi suppetit ut otiosos homines laetos faciam. Ad illa instituta quae memoravi sustentanda iam confero—satis profecto constant; qui male habent, eo eant."

"Multi eo ire non possunt; multi mori malint."

"Si mori malunt," dixit Scrugius, "moriantur igitur atque superfluum hominum numerum minuant. Praeterea—ignoscite—rem istam nescio."

"Sed scire posses," animadvertit vir.

"Non est negotium meum," respondit Scrugius. "Satis est homini negotium suum intellegere neque alienis se immiscere. Meum mihi omne tempus occupat. Bona vespera, domini!"

Viri, cum perspicue viderent nihil profuturum si rem ulterius urgerent, discesserunt. Scrugius ad labores rediit, meliore de se ipso opinione quam antea atque solito etiam facetiore animo.

Interea nebula tenebraeque adeo incrassuerant ut homines faces ardentes ferentes huc illuc currerent, operam suam offerentes ut ante equos vehiculorum procederent viamque monstrarent. Vetus turris ecclesiae, cuius campana vetula rauca per Gothicam parietis fenestram Scrugius quasi furtim despicere solebat, iam videri non poterat; horas tamen atque quadrantes inter nubes pulsabat, tremulis deinde vibrationibus, quasi dentes in capite illo sublimi congelato crepitarent. Frigus vehementius factum est.

In via maiore, ad angulum areae, operarii quidam fistulas gasii reficiebant atque magnum ignem in foculo ferreo accenderant. Circum eum viri puerique pannosi congregati manus calefaciebant atque prae gaudio ante flammas oculos subinde claudebant. Fistula aquaria interim sola relicta est; aqua ex ea manans torvo quodam modo in glaciem generi humano plane inimicam concreta est.

Splendor tabernarum, in quarum fenestris ramuli ilicis bacis ornati calore lucernarum quasi crepitabant, pallidos praetereuntium vultus rubicundos faciebat. Tabernae gallinariorum atque aromatariorum in magnificum quendam iocum conversae erant, in splendidam pompam, ut vix credi posset res tam aridas atque hebetes quam emere et vendere cum tali spectaculo quidquam commune habere.

Praetor Londiniensis, in magnificis aedibus Praetoriis, quinquaginta coquos ministrosque iussit Natalem celebrare eo modo quo domus Praetoris Londiniensis celebrare deberet; quin etiam sartor ille pusillus, quem idem Praetor superiore die Lunae quinque solidis multaverat quod ebrius ac sanguinarius per vias vagatus esset, in cenaculo suo pulmentum Natalicium crastinum miscebat, dum uxor macilenta cum infante ad bubulam emendam foras exibat.

Nebula densior; frigus acrius. Frigus penetrans, scrutans, mordens. Si bonus ille sanctus Dunstanus, cum Maligni nasum corriperet, non solitis ferramentis sed tali tantum aura frigida eum pupugisset, tum vero Diabolus plena voce rugivisset.

Puer quidam, cui nasum exiguum frigus famelicum rodebat atque mandebat, sicut canes ossa rodunt atque mandunt, ad foramen clavis in ostio Scrugii se inclinavit, eum cantico Natalicio oblectaturus. Sed vix prima verba cecinit—

Vos Deus laetos servet, viri,
nec quidquam vos perturbet—

cum Scrugius regulam tanta vi corripuit ut cantor perterritus aufugeret, foramine clavis nebulae relinquendo atque gelu, quod sane cum Scrugio multo familiarius erat.

Tandem hora tabularium claudendi venit. Scrugius invitissime e scabello descendit atque hoc ipso facto scribae in Cisterna exspectanti rem concessit; ille continuo candelam exstinxit pileumque induit.

“Totum diem crastinum habere voles, opinor?” dixit Scrugius.

“Si domino satis commodum est.”

“Non est commodum,” dixit Scrugius, “neque aequum. Si dimidiam coronam ex mercede tua detraherem, iniuriam tibi fieri putares, ausim dicere?”

Scriba tenuiter risit.

“At tamen,” inquit Scrugius, “non putas mihi iniuriam fieri, cum integrae diei mercedem pro nullo opere solvam.”

Scriba animadvertit hoc semel tantum quotannis accidere.

“Miserabile excusationis genus, quo hominis marsupium quotannis die quinto et vicesimo Decembris expilas!” dixit Scrugius, paenulam crassam usque ad mentum occludens. “Sed, ut video, totum diem habere necesse est. Postridie igitur tanto maturius ades.”

Scriba se adfuturum promisit; Scrugius autem fremens egressus est. Tabularium uno momento clausum est; scriba vero, longis extremis albi amiculi infra cingulum pendentibus—nam crassam paenulam non possidebat—ad Collem Frumentarium, post longam puerorum seriem, vicies per glaciem delapsus est, in honorem Vigiliae Natalis; deinde quantum pedes ferre poterant domum in vicum Camdenensem cucurrit, ut muscam caecam luderet.

Scrugius cenam suam tristem in caupona sua solita aeque tristi sumpsit; omnibus deinde diurnis perlectis reliquam vesperam libro suo argentario fallens, domum dormitum abiit.

Habitabat in conclavibus quae olim socio mortuo fuerant.

Tristis erat illa series cubiculorum, in vasta atque minaci aedificiorum mole intra aream sitorum, quo loco tam parum rationis videbatur eam molem exstructam esse ut facile crederes domum illam, cum adhuc iuvenis esset, inter alias domos ad ludum latebrarum cucurrisse atque deinde viam qua rediret oblitatam esse. Iam satis vetus, satisque maesta erat; nemo enim praeter Scrugium ibi habitabat, reliquis omnibus conclavibus in tabularia conductis. Area tam obscura erat ut Scrugius ipse, quamvis singulos eius lapides nosset, manibus viam quaerere cogeretur.

Nebula geluque ita circum nigrum vetusque porticum haerebant ut Genius ipsius Tempestatis in limine sedere atque tristis meditari videretur.

Iam vero hoc certum est: nihil omnino singulare in malleo ostii erat praeter magnitudinem. Certum etiam est Scrugius eum mane ac vespere, per totum tempus quo ibi habitaverat, vidisse; Scrugius praeterea tam parum eius rei quae imaginatio vocatur possidebat quam quisquam alius in tota Londinii urbe—immo, quod audacter dico, ne ipsa quidem Corporatione urbana, senatoribus collegiisque civium exceptis.

Illud quoque memoria teneatur: Scrugius ne unam quidem cogitationem in Marleium converterat ex quo eodem die pomeridiano socium septem annos mortuum commemoraverat. Tum vero explicet mihi quisquis potest quomodo factum sit ut Scrugius, clave iam in sera ostii posita, in malleo viderit—nulla mutatione media, nullo transitu facto—non malleum, sed vultum Marleii.

Vultum Marleii!

Non tam atra umbra obruebatur quam cetera quae in area erant, sed pallidum quendam ac funestum splendorem circum se habebat, instar cancri marini iam parum sani in cella obscura. Non iratus erat, non ferox; sed Scrugius spectabat eo ipso modo quo Marleius vivus eum spectare solebat, ocularis spectralibus in frontem spectralem sublatis. Capilli miro modo movebantur, quasi flatu aut aere ferventi agitati; oculi autem, quamvis late aperti, omnino immobiles erant.

Hoc, una cum colore livido, terribilem faciem reddebat; horror tamen non tam ex ipsa vultus expressione nasci videbatur quam vultui invito ab alia quadam vi imponi.

Dum Scrugius in prodigium defixus spectabat, malleus rursus factus est.

Falsum esset dicere eum non expavisse, aut sanguinem eius non sensisse horrorem quendam cui ab infantia prorsus ignotus fuerat. Manum tamen ad clavem, quam dimiserat, rettulit, fortiter convertit, intravit, candelam accendit.

Antequam ostium clauderet paululum substitit, animi incertus; ac prius cautissime post ipsum ostium respexit, quasi partim exspectaret se caudicula capillorum Marleii, in vestibulum prominente, perterrendum iri. Nihil autem post ostium erat nisi cochleae atque nuces ferreae quibus malleus affixus erat.

“Pah, pah!” dixit Scrugius, ostiumque magno fragore clausit.

Sonus per totam domum quasi tonitru resonuit. Singula superne conclavia, singulae infra in cellis vinarii cupae, proprium sibi concentum resonantium vocum habere videbantur. Scrugius non erat homo quem resonantia terrerent. Ostium obseravit, vestibulum transiit, scalas ascendit —lente quidem, dum simul lychnum subinde emungit.

Dicere licet, ut vulgo fit, currum sex equis iunctum vel per amplas veteres scalas agi posse vel per malam aliquam novam Parlamenti legem; ego autem hoc proprie dico: feretrum funebre per illas scalas ascendere potuisset, idque transversum, vecte versus parietem, ostio versus cancellos; atque facillime quidem. Tanta erat latitudo, atque etiam locus supererat. Quae fortasse causa fuit cur Scrugius sibi videretur feretrum quoddam sua sponte motum per tenebras ante se ascendere.

Sex lucernae gasio ardentes e via allatae vix satis vestibulum illuminassent; unde intellegere potes quantum luminis ibi candela Scrugii praestiterit.

Ascendit tamen Scrugius, nihil prorsus curans. Tenebrae parvo constant, et Scrugius vilia amabat.

Sed priusquam grave ostium suum clauderet, per omnia conclavia ambulavit ut videret rectene omnia essent. Satis adhuc meminerat vultus illius ut hanc inspectionem necessariam iudicaret.

Cubiculum commune, cubiculum dormitorium, cella rerum inutilium. Omnia ut esse debebant. Nemo sub mensa; nemo sub lecto diurno; parvus ignis in foco; cochlear catinusque parati; parvula olla sorbitionis avenaceae super fornacem—Scrugius enim gravedine laborabat. Nemo sub lecto; nemo in armario; nemo in veste domestica, quae quidem suspicioso quodam habitu contra parietem pendebat. Cella rerum inutilium ut semper: vetus cratis focaria, veteres calcei, duae sportae piscatoriae, mensula lavatoria tribus pedibus nixa, atque rutabulum ferreum.

Omnibus tandem contentus, ostium clausit seque intus clave munivit; immo duplici clave, quod facere non solebat. Sic contra repentinos adventus securus, fasciam colli deposuit, vestem domesticam, soccos, galericulum nocturnum induit, atque ante ignem consedit ut sorbitionem biberet.

Ignis sane humillimus erat; nihil omnino tanto frigori congruum. Tam prope accedere atque super eum incumbere coactus est antequam ex tam exigua materia vel minimam caloris sensationem elicere posset.

Focus antiquus erat, a mercatore quodam Batavo multis ante annis exstructus, atque undique tegulis Batavicis miris circumtectus, quibus historiae Scripturarum pictae erant.

Ibi Caini atque Abeles, Pharaonum filiae, Reginae Sabae, nuntii angelici per aerem in nubibus velut lectis plumeis descendentes, Abrahami, Baltasares, Apostoli in mare abeuntes naviculis quae butyri patellis similiores erant—centenae figurae quae mentem eius alio ducere possent. Nihil tamen profuit: vultus Marleii, septem annos mortui, velut virga veteris Prophetae venit atque omnia devoravit.

Si singulae illae leves tegulae primo purae vacuaeque fuissent, facultatem autem habuissent ex dissipatis cogitationum eius fragmentis imaginem aliquam sibi effingendi, in unaquaque caput veteris Marleii apparuisset.

“Nugae!” dixit Scrugius, atque per conclave ambulavit.

Aliquot circuitibus factis rursus consedit. Dum caput retro in sella reclinat, forte oculos ad campanulam sustulit, iam diu non adhibitam, quae in cubiculo pendebat atque, causa iam oblita, cum quodam conclavi in supremo aedium tabulato communicabat.

Maxima cum admiratione, atque insolito quodam metu cuius causam explicare non poterat, aspexit campanulam—dum ipse eam spectabat—sensim moveri.

Initio tam leniter oscillabat ut paene nullum sonum redderet; mox autem magna voce tinniens sonare coepit, atque simul omnes campanae totius domus.

Res fortasse dimidiam minutam, fortasse integram, duravit; Scrugius tamen unam horam putavit. Campanae, quemadmodum simul coeperant, simul cessaverunt.

Tum ex imis aedibus sonus ferri stridentis auditus est, quasi aliquis gravem catenam super cupas in cella vinarii traheret. Scrugius tum recordatus est se audivisse spectra in domibus infestatis catenas trahere solere.

Ostium cellae magno cum boatu apertum est. Deinde sonum multo clarius in inferioribus tabulatis audivit; tum scalas ascendentem; tum recta ad ostium suum venientem.

“Adhuc nugae sunt!” dixit Scrugius. “Non credam.”

Color tamen vultus mutatus est cum res illa, nullo facto intervallo, per grave ostium transiit atque ante ipsos oculos in cubiculum ingressa est. Simul ac intravit, moribunda flamma repente exsiluit, quasi clamaret:

"Novimus eum! Umbra Marleii!"

ac statim rursus concidit.

Eadem facies: ipsa eadem.

Marleius, caudicula capillorum, vesticula solita, bracis strictis atque ocreis. Fimbriolae ocrearum horrebant, sicut caudicula capillorum, sicut extrema vestis, sicut capilli capitis. Catena quam trahebat medio corpori circumligata erat. Longa erat, atque circa eum velut cauda convoluta; constabat autem—Scrugius enim diligenter aspexit—arcis nummariis, clavibus, seris, libris rationum, tabulis contractuum atque gravibus crumenis, omnia ferro confecta.

Corpus eius translucens erat; ita ut Scrugius, dum eum contemplatur atque per thoracem inspicit, duos globulos vestis a tergo conspicere posset.

Scrugius saepe audiverat Marleium nulla viscera habuisse; numquam tamen ante hunc diem crediderat.

Immo ne nunc quidem credidit.

Quamquam per totum spectrum oculis penitus transibat atque illud coram se stans videbat; quamquam frigidam vim oculorum morte rigentium sentiebat; quamquam ipsam texturam fasciae complicatae animadvertit quae circa caput mentumque ligata erat—quod integumentum antea non observaverat—nihilominus diffidebat sensibus suis atque contra eos pugnabat.

"Quid agis!" dixit Scrugius, tam acerbus ac frigidus quam semper. "Quid a me vis?"

"Multum!"

Vox Marleii erat. Nulla dubitatio.

"Quis es?"

"Quaere quis fuerim."

"Quis igitur fuisti?" dixit Scrugius, voce sublata. "Mirum quam exacte loquaris—pro umbra." "Ad umbram" paene dixerat; sed "pro umbra," rei convenientius, substituit.

"In vita socius tuus fui, Iacobus Marleius."

"Potesne—potesne sedere?" quaesivit Scrugius, eum dubitanter intuens.

"Possum."

"Sede igitur."

Scrugius id quaesiverat quod nesciebat an spectrum tam translucens ita comparatum esset ut sellam occupare posset; ac sentiebat, si res fieri nequiret, quaestionem illam ad explicationem quandam valde incommodam ducere posse. Umbra tamen ex altera parte foci consedit, quasi eiusmodi rei iam diu assueta esset.

"Non credis me esse," animadvertit Umbra.

"Non credo," dixit Scrugius.

"Quod testimonium de mea veritate praeter ipsos sensus tuos desideras?"

"Nescio," dixit Scrugius.

"Cur sensibus tuis diffidis?"

"Quia," respondit Scrugius, "minima res eos perturbat. Levis stomachi offensio mendaces eos facit. Forsitan tu nihil es nisi frustum bubulae male concoctum, macula sinapis, mica casei,

particula solani tuberosi parum cocti. Quidquid es, plus in te pulmenti quam monumenti esse suspicor!"

Scrugius iocos facere non magnopere solebat; neque illo quidem momento in animo hilari erat. Re vera argutum se praebere conabatur ut animum suum alio averteret atque terrorem reprimeret; vox enim spectri ipsam medullam ossium eius conturbabat.

Tacitum sedere atque in fixos illos vitreosque oculos etiam per momentum intueri—hoc, sentiebat Scrugius, diabolum ipsum in se concitaturum erat. Praeterea aliquid valde terribile erat in eo quod spectrum aerem sibi proprium quasi infernalem circumferebat. Scrugius eam ipse sentire non poterat; tamen rem plane ita se habere apparebat: nam, etsi Umbra prorsus immobilis sedebat, capilli tamen, extrema vestis, fimbriolae calceorum quasi ferventi fornacis vapore continenter agitabantur.

"Videsne hunc dentiscalpium?" dixit Scrugius, statim ad certamen rediens ob causam quam modo exposui, atque cupiens vel uno tantum momento saxeum visionis obtutum a se avertere.

"Video," respondit Umbra.

"Non aspicis," dixit Scrugius.

"Video tamen," dixit Umbra.

"Optime!" respondit Scrugius. "Hoc unum mihi devorandum est, atque per omnem reliquam vitam integra larvarum legione, a me ipso ficta, vexabor. Nugae, inquam! Merae nugae!"

Tum Spiritus horrendum clamorem sustulit atque catenam tanto maesto tamque terribili fragore concussit ut Scrugius sellam ambabus manibus corriperet ne deficientibus viribus humi caderet.

Quanto autem maior horror eum invasit cum larva fasciam e capite removit, quasi nimis calida esset ut intra cubiculum gestaretur, atque mandibula inferior repente in pectus decidit!

Scrugius in genua procidit manusque ante faciem coniunxit.

"Miserere!" inquit. "O terribilis apparitio, cur me vexas?"

"Homo rebus mundanis deditus!" respondit Umbra. "Credisne mihi an non?"

"Credo," dixit Scrugius. "Necesse est. Sed cur spiritus per terram ambulant? Cur ad me veniunt?"

"Ab omni homine requiritur," respondit Umbra, "ut spiritus qui in eo est inter homines sibi socios exeat atque longe lateque peregrinetur; quod nisi in vita fecerit, post mortem facere damnatur. Per mundum vagari cogitur—vae mihi!—atque ea spectare quibus interesse non potest, quibus tamen in terra interesse potuisset atque ea in felicitatem convertere!"

Rursus spectrum clamorem sustulit, catenam concussit, manusque umbratiles torsit.

"Vinctus es," dixit Scrugius tremens. "Dic mihi quare."

"Catenam gero quam vivus ipse fabricatus sum," respondit Umbra. "Anulum post anulum, cubitum post cubitum feci; mea voluntate circa me cinxi, mea voluntate gestavi. Mirane tibi videtur forma eius?"

Scrugius magis magisque tremuit.

"An forte," perrexit Umbra, "pondus atque longitudinem validae catenae quam tu ipse geris cognoscere velis? Tam gravis atque tam longa erat quam haec mea, septem abhinc annos, ipsa Vigilia Natalis. Ex illo tempore operam ei assidue dedisti. Gravis sane catena est!"

Scrugius circum se in pavimentum respexit, quasi quinquaginta aut sexaginta orgyas funis ferrei circa se iacentes inventurus esset; nihil tamen vidit.

"Iacobe," dixit supplex. "Veterane Iacobe Marlei, plura mihi dic. Consolare me, Iacobe!"

"Nullam consolationem dare possum," respondit Umbra. "Ex aliis regionibus venit, Ebenezere Scrugi; per alios ministros ad aliud genus hominum defertur. Neque omnia quae velim tibi dicere licet. Perpauca tantum praeterea mihi concessa sunt. Consistere non possum, manere non possum, nusquam morari possum. Spiritus meus numquam ultra tabularium nostrum ambulavit—attende! —in vita numquam spiritus meus extra angustam nummulariae nostrae cavernam vagatus est; nunc autem longa atque fessa itinera mihi restant!"

Mos erat Scrugii, quoties in cogitationem incideret, manus in loculos femoralium demittere. Dum verba Umbrae secum reputat, nunc quoque idem fecit, neque tamen oculos sustulit neque e genibus surrexit.

"Valde lente iter fecisse debes, Iacobe," animadvertit Scrugius, more negotiatoris loquens, quamquam humiliter atque reverenter.

"Lente!" repetivit Umbra.

"Septem annos mortuus," secum reputavit Scrugius. "Atque toto illo tempore iter faciens!"

"Toto tempore," dixit Umbra. "Nulla requies, nulla pax. Perpetuum conscientiae supplicium."

"Celeriter iter facis?" dixit Scrugius.

"Ventorum alis," respondit Umbra.

"Magnam sane terrarum partem septem annis peragrare potuisti," dixit Scrugius.

Quibus auditis, Umbra alium clamorem sustulit atque catenam in mortuo noctis silentio tam horrende concussit ut ipsa regio urbana iure eam ob publicum tumultum in ius vocare potuisset.

"O captive, vincte, duplicibus vinculis constricte!" clamavit larva. "Nescire saecula indefessi laboris, ab immortalibus creaturis huic terrae impendendi, in aeternitatem transitura esse, priusquam omne bonum cuius terra capax est perficiatur! Nescire quemlibet spiritum Christianum, benigne in parvo suo ambitu, quicumque ille sit, operantem, mortalem vitam nimis brevem inventurum esse prae immensis facultatibus bene faciendi!

"Nescire nullum, quamvis longum, paenitentiae spatium unius vitae occasionem male usurpatam compensare posse! Talis tamen eram! O, talis eram!"

"Sed negotiator bonus semper fuisti, Iacobe," balbutivit Scrugius, qui iam verba ad se ipsum referre coeperat.

"Negotium!" clamavit Umbra, manus iterum torquens. "Genus humanum erat negotium meum! Bonum commune negotium meum; caritas, misericordia, patientia, benignitas—haec omnia negotium meum erant! Res quas in tabulario agebam nihil nisi gutta aquae in immenso oceano veri negotii mei fuerunt!"

Catenam brachio extento sustulit, quasi illa omnis inutilis doloris causa esset, deinde graviter in terram deiecit.

"Hoc praecipue anni tempore," dixit spectrum, "maxime patior. Cur per hominum multitudines oculis in terram demissis ambulabam neque umquam ad illam beatam Stellam respexi quae Magos ad pauperem habitationem duxit? Nullae erant pauperum domus ad quas lux illa me quoque ducere potuisset?"

Scrugius valde perturbabatur audiens spectrum sic loqui atque vehementissime tremere coepit.

"Audi me!" clamavit Umbra. "Tempus meum paene exactum est."

"Audiam," dixit Scrugius. "Sed noli nimis acerbus esse! Noli tam ornate loqui, Iacobe! Obsecro!"

"Qua ratione tibi in specie quam videre possis appaream, dicere non licet. Multos atque multos dies invisibilis iuxta te sedi."

Non erat iucunda cogitatio. Scrugius horruit atque sudorem e fronte detersit.

"Neque haec levis pars poenae meae est," perrexit Umbra. "Hac nocte venio ut te moneam tibi adhuc occasionem atque spem dari qua fatum meum effugias. Occasionem atque spem quam ego tibi procuravi, Ebenezere."

"Bonus mihi semper amicus fuisti," dixit Scrugius. "Gratias!"

"Tres Spiritus te invisent," perrexit Umbra.

Vultus Scrugii paene tam longe cecidit quam mandibula Umbrae paulo ante.

"Haecine est occasio illa atque spes de qua dixisti, Iacobe?" voce tremente quaesivit.

"Haec est."

"Ego—ego vero puto me malle ut non veniant," dixit Scrugius.

"Nisi illi te inviserint," dixit Umbra, "sperare non potes te viam quam ego calco evasurum. Primum exspecta cras, cum campana unam pulsaverit."

"Nonne possent omnes simul venire, Iacobe, ut res uno impetu conficeretur?" suggessit Scrugius.

"Secundum exspecta nocte sequenti eadem hora. Tertium autem nocte postera, ubi ultimus ictus duodecimae horae resonare desierit. Me rursus visurum esse ne exspectes; atque tua ipsius causa vide ut ea quae inter nos acta sunt memineris!"

His dictis, spectrum fasciam e mensa sumpsit atque circa caput, ut antea, religavit. Scrugius hoc intellexit ex acuto dentium sonitu, cum mandibula fascia cogente ad locum reducta est. Oculos rursus tollere ausus est atque hospitem supernaturalem erectum coram se stantem vidit, catena supra bracchium atque circum illud convoluta.

Apparitio retrocedere coepit; singulis autem passibus quos faciebat fenestra paulatim sese extollebat, ita ut, cum spectrum ad eam pervenisset, tota aperta esset.

Umbra Scrugium manu vocavit ut propius accederet; ille paruit. Cum duorum tantum passuum intervallum inter eos esset, Umbra Marleii manum sustulit eum monens ne propius veniret.

Scrugius substitit.

Non tam oboedientia quam admiratione ac metu; nam, simul ac manus illa sublata est, confusos in aere sonos percipere coepit: voces incohaerentes luctus atque paenitentiae; eiulatus ineffabili dolore plenos, sese ipsos accusantes. Spectrum, postquam paulisper auscultavit, suo quoque gemitu tristi cantui se coniunxit atque in frigidam obscuramque noctem effluxit.

Scrugius ad fenestram secutus est, curiositate paene insanus.

Foras prospexit.

Aer plenus erat larvis huc illuc trepida inquietudine errantibus atque inter eundum gementibus. Unaquaeque catenas similes catenae Umbrae Marleii gerebat; nonnullae—fortasse res publicae ipsae nocentes—communi vinculo inter se colligatae erant; nulla libera.

Multas Scrugius, dum viverent, familiariter noverat.

Unam praesertim senem umbram optime cognoverat, alba vesticula vestitam, cui ingens arca ferrea ad talum alligata erat. Haec miserabiliter clamabat quod mulieri miserae infantem tenenti opem ferre non posset, quam infra in gradu cuiusdam ostii sedentem videbat.

Haec erat omnium communis miseria: rebus humanis nunc ad bonum se immiscere cupiebant, facultatem autem id faciendi in perpetuum amiserant.

Utrum illae creaturae in nebulam sensim evanuerint, an nebula eas circumtexerit, Scrugius discernere non potuit. Sed simul et illae et voces earum spiritales evanuerunt; noxque rursus talis facta est qualis fuerat cum ille domum rediret.

Scrugius fenestram clausit atque ostium exploravit per quod Umbra intraverat. Duplici sera clausum manebat, sicut ipse manibus suis clauserat; pessuli immoti erant.

Conatus est dicere:

“Nugae!”

Sed in prima syllaba substitit.

Tum—sive ob perturbationem quam pertulerat, sive ob labores diei, sive ob conspectum illum Mundi Invisibilis, sive ob sermonem Umbrae taediosum, sive denique ob seram noctis horam—quoniam quiete valde indigebat, recta ad lectum abiit, ne vestibus quidem depositis, atque eodem momento obdormivit.

* * *

MODUS SECUNDUS

PRIMUS E TRIBUS SPIRITIBUS

Cum Scrugius experrectus esset, tantae erant tenebrae ut, e lecto prospiciens, vix fenestram pellucidam a parietibus cubiculi opacis discernere posset. Dum oculis mustelae instar acutis tenebras penetrare conatur, campanae ecclesiae vicinae quattuor quadrantes sonuerunt. Itaque horam auscultavit.

Magna autem cum admiratione campanam gravem audivit sex, deinde septem, octo, atque ita ordine usque ad duodecim pulsare; tum cessavit. Duodecim! Plus quam secunda hora erat cum cubitum isset. Horologium certe errabat. Glacies aliqua in machinam irrepsisse debebat. Duodecim!

Elaterem horologii sui repetitorii pressit, ut horologium illud tam absurdum corrigeret. Exigua pulsatio celeriter duodecim ictus dedit; tum substitit.

"Fieri profecto non potest," dixit Scrugius, "ut integrum diem dormiverim atque longe in alteram noctem progressus sim. Fieri non potest ut soli aliquid acciderit atque nunc meridies sit!"

Quae cogitatio cum haud parum terribilis esset, e lecto se proripuit atque palpando ad fenestram processit. Prius manicam vestis domesticae super pruinam vitri fricare coactus est quam quidquam videre posset; atque etiam tum perpauca vidit. Hoc tantum cognoscere poterat: nebulam adhuc densissimam esse, frigus acerrimum, nullum autem strepitum hominum huc illuc currentium atque ingentem tumultum cientium audiri, qualis certe futurus erat si nox diem clarum proelio pepulisset atque mundi possessionem occupavisset.

Hoc Scrugio magno solacio fuit; nam illa formula mercatoria, "Tribus diebus post conspectum huius primae litterae cambialis solvite domino Ebenezero Scrugio aut eius iussu," ceteraque eius generis, nihil fere valuisset nisi dies superessent quibus numerus fieret—nec multo plus, ut Scrugius existimasset, quam mera quaedam syngrapha Americana.

Scrugius igitur in lectum rediit; cogitavit, recogitavit, rem iterum iterumque animo versavit, nihil tamen explicare potuit. Quo magis cogitabat, eo perplexior fiebat; quo magis autem conabatur non cogitare, eo magis cogitabat.

Umbra Marleii eum mirum in modum vexabat. Quotiescumque, post maturam causae disquisitionem, sibi persuaserat omnia fuisse somnium, mens eius, velut validus elater repente solutus, ad pristinum locum resiliebat atque idem problema ab initio proponebat: "Somniumne fuit, an non?"

In hoc statu Scrugius iacuit donec tres alii quadrantes sonuissent; tum repente recordatus est Umbrae monitionem, Spiritum ad se venturum esse cum campana semel pulsaret. Constituit igitur vigilare donec hora illa praeterisset; atque, cum tum dormire non magis posset quam in caelum ascendere, hoc fortasse sapientissimum fuit quod statuere poterat.

Ultimus ille quadrans adeo longus fuit ut Scrugius plus semel sibi persuaserit se inscium obdormivisse atque horologii sonum amisisse. Tandem exspectanti eius auri incidit:

"Tin, tan!"

"Quadrans post duodecimam," dixit Scrugius numerans.

"Tin, tan!"

"Dimidia!"

"Tin, tan!"

"Quadrans ad unam!"

"Tin, tan!"

"Ecce ipsa hora," triumphans dixit Scrugius, "nec quidquam aliud!"

Prius tamen haec dixit quam campana horaria sonuit; quae tum uno ictu profundo, hebeti, cavo, maesto insonuit.

Una.

Eodem momento lux in cubiculo emicuit, et aulaea lecti remota sunt.

Aulaea lecti, inquam, manu quadam remota sunt. Non ea quae ad pedes erant, non ea quae post tergum, sed ipsa in quae Scrugius vultum intendebat. Aulaea remota sunt; Scrugius autem, subito semierectus, se vultu ad vultum cum hospite illo non terreno invenit qui ea removerat—tam prope eum quam ego nunc tibi sum; atque ego quidem spiritu ad ipsum cubitum tuum sto.

Mira erat figura: puero similis, neque tamen tam puero quam seni cuidam, per medium quoddam supernaturale spectato, quo longius ab oculis recessisse atque ad pueri modum contractus esse videretur. Capilli, circa collum atque per dorsum defluentes, aetate quasi cani erant; facies tamen ne unam quidem rugam habebat, atque cutem tenerissimus iuventutis flos tingebat. Brachia longissima erant atque lacertosa; manus item, quasi incredibili vi tenendi praeditae.

Crura pedesque, summa elegantia formati, nudi erant sicut superiores artus. Tunica purissimi candoris induebatur; circa lumbos autem zona splendida erat colligata, pulchro nitore refulgens. Ramum recentis viridisque ilicis manu tenebat; atque, mirabili quadam repugnantia cum hoc hiemali signo, vestis eius floribus aestivis ornabatur.

Sed omnium mirissimum erat quod e vertice clara atque splendidissima luminis flamma erumpebat, qua reliqua omnia cernebantur; atque hinc sine dubio fiebat ut, cum lumen remitteret, ingens quoddam lucernae exstinctorium pro pileo adhiberet, quod tunc sub bracchio gerebat.

Ne hoc quidem tamen, quo diutius Scrugius constantiusque eum intuebatur, mirabilissima eius natura erat.

Nam sicut zona modo hac parte, modo illa scintillabat atque fulgebat, et quod uno momento lucidum erat altero obscurum fiebat, ita figura ipsa modo distincta, modo incerta apparebat: nunc uno tantum brachio, nunc uno crure, nunc viginti cruribus; nunc bina crura sine capite, nunc caput sine corpore; partes autem quae sic evanescebant nullum omnino lineamentum in densis tenebris ostendebant in quas liquefieri videbantur. Deinde, ipso miraculo nondum absoluto, rursus tota figura constabat, tam clara distinctaque quam antea.

"Tune es, domine Spiritus," interrogavit Scrugius, "cuius adventum mihi praedictum est?"

"Ego sum."

Vox mollis erat atque mitis; singulariter summissa, quasi non iuxta eum sed procul sonaret.

"Quis es? Quid es?" postulavit Scrugius.

"Ego sum Spiritus Natalis Praeteriti."

"Praeteriti temporis longe remoti?" quaesivit Scrugius, pusillam eius staturam intuens.

"Non. Tui praeteriti."

Cur Scrugius tam vehementer cuperet Spiritum pileo tectum videre, fortasse ne ipse quidem, si quis interrogavisset, explicare potuisset; tamen peculiari quodam desiderio ductus rogavit ut caput operiret.

"Quid!" exclamavit Spiritus. "Adeone cito manibus mundanis lumen quod tibi praebeo exstinguere cupis? Parumne est quod tu quoque inter eos es quorum cupiditates hunc mihi pileum fabricaverunt atque me per longas annorum series cogunt eum depressum super frontem gestare?"

Scrugius reverenter negavit se ullam contumeliam intendere, neque sibi conscius erat se ullo vitae suae tempore Spiritum consulto pileo eiusmodi onerasse. Tum audacius quaesivit quodnam negotium eum ad se adduxisset.

"Salutis tuae causa," dixit Spiritus.

Scrugius magnas gratias egit; simul tamen secum cogitare non potuit non multo magis ad salutem suam profuturam fuisse integram noctem sine ulla interpellatione dormire.

Spiritus cogitationem audivisse visus est, nam continuo dixit:

"Ut te igitur ad bonam frugem revocem. Cave atque attende!"

Haec dicens validam manum porrexit atque eum leniter brachio comprehendit.

"Surge! Mecum ambula!"

Frustra Scrugius dicturus fuisset neque tempestatem neque horam ambulationi idoneam esse; lectum calidum, thermometrum autem longe infra congelationis gradum stare; se nihil praeter soccos, vestem domesticam ac galericulum nocturnum gerere; praeterea tum gravedine laborare. Manus illa, quamvis muliebri manu lenior videretur, resisti tamen non poterat.

Surrexit igitur; sed cum Spiritum ad fenestram tendere videret, vestem eius supplex corripuit.

"Mortalis sum," reclamavit Scrugius, "atque cadere possum!"

"Patere tantum ut manus mea te ibi tangat," dixit Spiritus, manum eius pectori imponens, "et in maioribus etiam quam hoc sustentaberis."

Vix verba dicta erant cum per parietem transierunt atque in aperta via rustica constiterunt, agris utrinque patentibus. Urbs omnino evanuerat. Ne vestigium quidem eius supererat. Tenebrae quoque ac nebula simul discesserant; erat enim clarus, frigidus, hiemalis dies, nive terram tegente.

"Bone Deus!" dixit Scrugius, manus coniungens dum circumspicit. "Hic educatus sum! Hic puer fui!"

Spiritus eum placide contemplatus est. Lenis ille tactus, quamvis levissimus atque unius tantum momenti fuerat, senis sensibus adhuc inhaerere videbatur. Mille odores per aerem volitantes percepit, quorum quisque mille cogitationibus, mille spebus, gaudiis, curis—iam diu, diu oblitis—coniunctus erat.

"Labrum tibi tremit," dixit Spiritus. "Et quid est illud in gena?"

Scrugius, voce insolito quodam singultu intercepta, mussit papulam esse; rogavitque Spiritum ut se quocumque vellet duceret.

"Meministine viae?" quaesivit Spiritus.

"Memini!" vehementer clamavit Scrugius. "Clausis oculis eam ambulare possem."

"Mirum sane tot annos eam te oblitum esse," animadvertit Spiritus. "Pergamus."

Per viam processerunt, Scrugius omnem portam, omnem palum, omnem arborem agnoscente; donec procul oppidulum mercatorium apparuit, cum ponte, ecclesia, flumine sinuoso.

Mox equuli villosi versus eos cursitare visi sunt, pueris insidentibus, qui aliis pueris in raedulis rusticis atque plaustris a colonis actis clamabant. Omnes illi pueri laetissimi erant atque se invicem tanto clamore salutabant ut lati campi iucunda musica implerentur, ipseque aer acer ac gelidus audita laetitia ridere videretur.

"Umbrae tantum rerum quae fuerunt sunt," dixit Spiritus. "Nihil de nobis sentiunt."

Laeti viatores appropinquabant; atque dum praeteribant, Scrugius unumquemque agnovit et nomine appellavit.

Cur adeo supra modum gaudebat eos videre? Cur frigidus ille oculus splendebat, cur cor exsultabat dum praeteribant? Cur tanta laetitia afficiebatur cum eos audiret mutuo faustum Natale optare, dum in compitis atque diverticulis discederent ut quisque domum suam peteret?

Quid erat laetum Natale Scrugii? Pereat laetum Natale! Quid boni umquam illi fecerat?

"Schola nondum omnino deserta est," dixit Spiritus. "Puer quidam solitarius, ab amicis neglectus, ibi adhuc manet."

Scrugius dixit se scire.

Et singultum dedit.

E via publica in angiportum sibi probe notum diverterunt, moxque ad magnam domum ex lateribus hebeti rubore factis pervenerunt, cui in tecto parva turricula erat gallo ventorum superposita atque campana instructa.

Magna erat domus, sed fractae fortunae. Spatiosa aedificia ministeriis destinata vix iam utebantur; parietes uliginosi muscoque obducti, fenestrae fractae, portae corruptae erant. Gallinae in stabulis glociebant ac superbe incedebant; gramen autem raedaria tecta ac horrea occupaverat.

Ne intus quidem antiquam dignitatem melius retinebat. In atrium triste ingressi, per apertas multarum camerarum fores prospicientes, conclavia male instructa, frigida, vasta invenerunt. Odor quidam terrae in aere erat atque nuditas algida, quae nescio quo modo nimis saepe ante lucem ad candelas surgere et parum saepe satis comedere in mentem revocabat.

Spiritus et Scrugius atrium transierunt ad ostium in posteriore domus parte. Sponte patefactum est, longamque, nudam, maestam cameram ostendit, ordinibus scamnorum simplicium ex abiete atque mensarum etiam nudiorem.

Ad unam earum puer solitarius iuxta exiguum ignem legebat.

Scrugius in scamno consedit et, cum miserum illum se ipsum, iam paene memoria deletum, qualis olim fuerat conspexisset, flere coepit.

Nulla domus resonantia tam occulta erat, nullus murium post tabulata stridor aut cursus, nulla gutta e fistula aquaria semigelata in obscura postica area cadens, nullus inter nudos ramos unius maestae populi gemitus, nullus inanis ostii horrei vacui motus, ne crepitus quidem in igne, quin in cor Scrugii molliente quadam vi incideret atque lacrimis liberiorem viam aperiret.

Spiritus brachium eius tetigit atque ad iuveniorem Scrugium, lectioni intentum, digito monstravit.

Repente vir quidam peregrino habitu indutus, aspectu mirum in modum verus atque distinctus, extra fenestram stetit, securi in balteo fixa, asinum lignis oneratum freno ducens.

"Euge! Ali Baba est!" Scrugius summa voluptate exclamavit. "Carissimus ille, bonus, fidelis Ali Baba! Ita, ita, novi! Quodam Natali, cum puer ille solitarius hic prorsus solus relictus esset, tum primum venit, prorsus isto modo.

"Pauper puer! Et Valentinus," dixit Scrugius, "atque ferus frater eius Orsonus! Ecce eunt! Et ille —quod tandem ei nomen est?—qui ad Portam Damascenam dormiens, solis femoralibus indutus, depositus est: nonne eum vides? Et stabularius Soldani, quem Genii capite deorsum everterunt: ecce super verticem stat! Recte illi accidit. Gaudeo! Quid illi negotii erat Principissam uxorem ducere?"

Scrugius totam ingenii sui vehementiam rebus eiusmodi impendere, voce mirabili inter risum fletumque media; vultum eius tam accensum atque commotum videre—hoc sane negotiatoribus eius in urbe incredibile spectaculum fuisset.

"Ecce Psittacus!" clamavit Scrugius. "Corpus viride, cauda flava, atque in summo capite quiddam lactucae simile crescens. Ecce eum! 'Pauper Robinsone Crusoe,' inquit, cum ille postquam insulam circumnavigaverat domum rediit. 'Pauper Robinsone Crusoe! Ubi fuisti, Robinsone Crusoe?' Homo somniare se putabat; sed non somniabat. Psittacus erat, scis! Ecce Veneris Dies ad parvum sinum, vitae servandae causa, quantum pedes ferunt currit! Heus! Hui! Heus!"

Deinde, mira celeritate ad sensum prorsus diversum transiens, quod a consuetudine eius maxime alienum erat, se ipsum pristinum miseratus dixit:

"Pauper puer!"

Atque iterum flevit.

"Vellem..." mussit Scrugius, manu in loculum demissa atque circumspiciens postquam manicis oculos extersit. "Sed nunc nimis sero est."

"Quid est?" interrogavit Spiritus.

"Nihil," dixit Scrugius. "Nihil. Puer quidam heri vesperi ad ostium meum canticum Natalicium canebat. Vellem ei aliquid dedisse. Hoc tantum."

Spiritus cogitabundus subrisit manumque movit.

"Aliud Natale videamus," dixit.

His dictis pristina Scrugii figura maior facta est; camera autem aliquanto obscurior sordidiorque. Tabulata contraxerunt, fenestrae rimas duxerunt, fragmenta tectorii e laqueari ceciderunt nudisque subter asserculis apparere permissum est.

Qua ratione haec omnia facta essent, Scrugius non magis sciebat quam tu. Hoc tantum sciebat: ita prorsus rem se habuisse; omnia sic accidisse; se ibi rursus solum mansisse, ceteris pueris omnibus domum ad laetas ferias profectis.

Iam non legebat, sed desperans huc illuc ambulabat. Scrugius Spiritum aspexit, caput maeste movit, sollicitumque obtutum ad ostium convertit.

Apertum est.

Puella parva, puero multo minor natu, impetu ingressa est; bracchia collo eius circumdedit, crebris eum osculis petivit atque "carissimum, carissimum fratrem" appellavit.

"Veni ut te domum ducam, frater carissime!" dixit puella, exiguas manus plaudens atque sese inclinans ut rideret. "Domum te ducam—domum, domum, domum!"

"Domum, parva Fannia?" respondit puer.

"Ita!" dixit puella, gaudio redundans. "Domum, omnino ac perpetuo. Domum in aeternum! Pater nunc multo benignior est quam olim, adeo ut domus ipsa caelum videatur. Quadam nocte mihi carissima, cum cubitum irem, tam leniter mecum locutus est ut non timuerim iterum eum rogare num tu domum redire posses; ille dixit: 'Ita, redibit'; atque raedam misit qua te reducerem.

"Et iam vir futurus es!" dixit puella, oculis latis apertis, "neque umquam huc rediturus; sed prius per totum Natale simul erimus atque laetissimum tempus quod usquam in mundo est habebimus!"

"Tu vero tota mulier facta es, parva Fannia!" exclamavit puer.

Illa manus plausit atque risit; caput eius tangere conata est, sed cum nimis parva esset, rursus risit atque in digitos se sustulit ut eum amplecteretur. Tum puerili impatientia eum versus ostium trahere coepit; ille autem, minime invitus, secutus est.

Vox terribilis ex atrio clamavit:

"Arcam domini Scrugii deorsum ferte!"

Atque ipse praeceptor in atrio apparuit. Iuvenem Scrugium feroci quadam dignatione contemplatus, manum ei adeo formidabiliter strinxit ut puer vehementer conturbaretur.

Tum fratrem sororemque in frigidissimum quoddam conclave principale duxit, quod verissime veterem algoris puteum appellare posses; tabulae geographicae in parietibus atque globi caelestis terrestrisque in fenestris positi ipso frigore quasi cera obduci videbantur.

Ibi lagonam vini mirum quam tenuis protulit atque massam placentae mirum quam gravis, earumque deliciarum portiones iuvenibus ministravit. Simul famulum macilentum misit qui aurigae poculum "alicuius rei" offerret. Ille autem respondit se domino gratias agere, sed si idem esset potus quem antea gustaverat, se malle abstinere.

Interea arca domini Scrugii in summam raedam religata erat. Pueri praeceptori libentissime valedixerunt; deinde raedam ingressi laeti per flexum horti discesserunt, rotis celeribus pruinam nivemque e foliis atris sempervirentium velut asperginem excutientibus.

"Semper delicatula fuit," dixit Spiritus, "quam vel aura marcescere potuisset. Sed cor amplum habebat."

"Habebat sane!" clamavit Scrugius. "Recte dicis. Non contradicam, Spiritus. Absit!"

"Mulier facta mortua est," dixit Spiritus, "atque, ut opinor, liberos habuit."

"Unum filium," respondit Scrugius.

"Recte," dixit Spiritus. "Nepotem tuum."

Scrugius animo perturbatus visus est, breviterque respondit:

"Ita."

Quamquam paulo ante scholam reliquerant, iam in frequentissimis urbis viis erant, ubi umbratiles viatores ultro citroque ibant, umbratilia plaustra raedaeque de via certabant, omnisque veri oppidi contentio atque tumultus audiebatur.

Ex ornatu tabernarum satis apparebat hic quoque rursus Natale esse; sed iam vesper erat, viaeque luminibus ardebant.

Spiritus ante ostium cuiusdam horrei substitit et Scrugium interrogavit num locum agnosceret.

"Agnoscam?" dixit Scrugius. "Nonne hic tiro fui?"

Ingressi sunt.

Scrugius, cum senem quendam capillamento Cambrico indutum conspexisset, post tam altam mensam sedentem ut, si duobus tantum digitis procerior fuisset, caput laqueari impegisset, maxima commotione clamavit:

"Euge! Senex Fezziwigius est! Bene ei sit! Fezziwigius vivus rursus!"

Senex Fezziwigius calamum deposuit atque horologium respexit, quod septimam horam ostendebat. Manus fricuit; amplissimam subuculam composuit; toto corpore risit, ab ipsis calceis usque ad ipsum quasi benignitatis organum; deinde voce commoda, pingui, suavi, plena, hilari clamavit:

"Heus istic! Ebenezere! Richarde!"

Pristinus Scrugius, iam iuvenis factus, alacer intravit, condiscipulo tirocinii comitante.

"Richardus Wilkinsius, utique!" Scrugius Spiritui dixit. "Per Deum, ita! Ecce ille! Mihi valde addictus erat, Richardus. Pauper Richardus! O care!"

"Heus, pueri mei!" dixit Fezziwigius. "Nullum amplius opus hac nocte. Vigilia Natalis est, Richarde. Natale, Ebenezere! Age, valvas claudamus," clamavit senex Fezziwigius, manibus acute complosis, "priusquam quis 'Ioannes Robinsonus' dicere possit!"

Vix credas quam vehementer duo illi ad opus se dederint. Cum valvis in viam impetu exeunt—unum, duo, tria—eas locis suis imponunt—quattuor, quinque, sex—vectibus serisque muniunt—septem, octo, novem—atque antequam ad duodecim numerare posses redeunt, equis cursoribus non minus anhelantes.

"Eho!" clamavit senex Fezziwigius, mira agilitate de alta mensa desiliens. "Amovete omnia, pueri! Multum loci nobis opus est! Eho, Richarde! Age, Ebenezere!"

Amovete omnia!

Nihil erat quod non amovere voluissent aut potuissent, Fezziwigio spectante. Uno momento factum est. Omnia quae moveri poterant ablata sunt, quasi magistratu publico in perpetuum pulsa; pavimentum scopis mundatum atque aqua aspersum; lucernae compositae; lignum igni congestum; horreum denique factum est conclave saltatorium tam commodum, calidum, siccum atque splendidum quam quisquam nocte hiemali desiderare posset.

Intravit fidicen librum musicum ferens; ad altam mensam ascendit eamque in orchestram convertit; dum autem fidibus temperat, sonum edidit quasi quinquaginta ventres simul dolerent.

Intravit domina Fezziwigia, unum ingens solidumque risus spectaculum.

Intraverunt tres filiae Fezziwigii, radiantes atque amabiles.

Intraverunt sex iuvenes proci quorum corda illae fregerant.

Intraverunt omnes iuvenes viri mulieresque in negotio conducti.

Intravit ancilla cum consobrino pistore.

Intravit coqua cum familiarissimo fratris sui amico, lactario.

Intravit puer ex adversa domo, cui dominus parum alimenti praebere suspectus erat, sese post puellam e domo proxima praeter unam celare conans, de qua certo constabat dominam ei aures traxisse.

Intraverunt omnes, alius post alium; alii timide, alii audacter; alii venuste, alii inepte; alii impellentes, alii trahentes: quocumque modo, quacumque ratione—omnes intraverunt.

Tum omnes ad saltandum!

Viginti paria simul: manus semel circum, retro in alteram partem; per medium deorsum, deinde sursum; circum atque circum, variis coniunctionum amatoriarum gradibus; primum par semper in locum falsum incidens; novum primum par statim rursus proficiscens simul ac eo pervenisset; tandem omnia paria prima facta, nullum ultimum supererat quod reliquis opem ferret!

Quo felicissimo rerum statu perfecto, senex Fezziwigius manibus complosis saltationem constituit atque clamavit:

"Optime!"

Fidicen autem vultum sudore ferventem in cantharum cerevisiae nigrae, ad hoc ipsum praeparatum, demersit.

Sed quietem contemnens, simul ac rursus apparuit, statim denuo canere coepit, quamquam saltatores nondum stabant; quasi alter ille fidicen, labore confectus, super valvam domum relatus esset, hic autem novus omnino homo esset qui eum vincere aut mori decrevisset.

Plures saltationes fuerunt; pignora ludicra fuerunt; rursus saltationes; placenta fuit; potio vino, aqua saccharoque temperata fuit; ingens frustum assi frigidi, ingens frustum elixi frigidi; crustula carnibus minutis referta; cerevisia abundans.

Sed summum totius vesperae spectaculum post assa atque elixa venit, cum fidicen—callidum animal, memento! ex eo genere hominum qui artem suam melius noverunt quam tu aut ego docere possemus—modum illum qui Rogerus de Coverleio vocabatur pulsare coepit.

Tum senex Fezziwigius cum domina Fezziwigia ad saltandum processit.

Primum quoque par!

Magnum sane atque robustum opus eis propositum erat: tria vel quattuor et viginti paria; homines quibuscum nugari non licebat; homines qui saltare volebant neque ullam ambulandi intentionem habebant.

Quodsi bis tot fuissent—immo quater tot—senex Fezziwigius omnibus par fuisset; neque domina Fezziwigia minus.

Quod ad illam pertinet, dignissima erat quae eius socia omni vocabuli sensu appellaretur. Si hoc summa laus non est, maiorem mihi indica et illa utar.

Lux quaedam vera e suris Fezziwigii emicare videbatur. Per omnes saltationis partes quasi binae lunae fulgebant. Numquam certo praedicere posses quo momento quo loco deinde appariturae essent.

Cum autem senex Fezziwigius atque domina Fezziwigia totum saltationis cursum peregissent —procedere, recedere, utramque manum socio dare, inclinare caput et genua flectere, in cochleam torqueri, per acus foramen quasi transire, atque ad locum redire—Fezziwigius denique pedibus figuras secuit: tam sollerter secuit ut cruribus ipsis connivere videretur; neque, cum rursus pedibus terram attigit, vel minimum titubavit.

Undecima hora sonante, domesticum hoc convivium saltatorium solutum est.

Dominus Fezziwigius et domina Fezziwigia ad utramque ostii partem constiterunt; singulis discedentibus manus prehenderunt atque faustum Natale optaverunt. Cum omnes praeter duos tirones abiissent, idem illis quoque fecerunt.

Ita voces laetae paulatim conticuerunt; iuvenes autem ad lectos suos relicti sunt, qui sub mensa in posteriore taberna positi erant.

Per totum hoc tempus Scrugius quasi mente captus se gesserat. Cor atque animus eius in illa scena erant, una cum pristino suo ipso. Omnia confirmabat, omnia recordabatur, omnibus fruebatur, mirissima animi commotione afficiebatur.

Neque Scrugius Spiritus prius recordatus est quam, vultibus pristini sui ipsius atque Richardi ab eis aversis, sensit illum se plenissimo obtutu contemplari, lumine e capite eius clarissime ardente.

"Parva res," dixit Spiritus, "ut tam stulti homunculi tanta gratitudine impleantur."

"Parva!" repetivit Scrugius.

Spiritus signo monuit ut duos tirones audiret, qui toto pectore laudes Fezziwigii effundebant.

Cum audivisset, Spiritus dixit:

"Quidni parva? Pauculas tantum libras pecuniae mortalis vestrae impendit; tres aut quattuor fortasse. Tantine hoc est ut tantam laudem mereatur?"

"Non hoc est," dixit Scrugius, dicto accensus atque inscius iam non more posterioris sed pristini sui ipsius loquens. "Non hoc est, Spiritus. Potest ille nos felices aut miseros facere; ministerium nostrum leve aut grave, voluptatem aut laborem efficere. Dic potestatem eius in verbis atque vultibus consistere, in rebus tam levibus tamque exiguis ut neque colligi neque numerari possint. Quid tum? Felicitas quam dat tanta est ac si ingentem pecuniam constaret."

Obtutum Spiritus sensit atque substitit.

"Quid est?" interrogavit Spiritus.

"Nihil singulare," dixit Scrugius.

"Aliquid tamen, opinor?" institit Spiritus.

"Non," dixit Scrugius. "Non. Vellem tantum nunc pauca verba scribae meo dicere posse. Hoc est totum."

Pristinus Scrugius lucernas exstinguebat eodem momento quo hoc desiderium proferebat; statimque Scrugius et Spiritus rursus una sub divo constiterunt.

"Tempus meum breve fit," dixit Spiritus. "Cito!"

Hoc neque Scrugius neque ulli homini quem videre posset dictum erat; effectum tamen continuo habuit.

Nam Scrugius rursus se ipsum vidit.

Iam aetate maior erat, vir in ipso flore vitae. Facies nondum duras illas rigidasque lineas posteriorum annorum gerebat; sed curae atque avaritiae vestigia iam apparere coeperant. In oculis motus avidus, cupidus, inquietus erat, qui ostendebat quae passio radices egisset atque quo casura esset crescentis arboris umbra.

Non solus erat. Iuxta eum sedebat formosa puella veste lugubri induta; in eius oculis lacrimae erant, lumine micantes quod e Spiritu Natalis Praeteriti effundebatur.

"Parum refert," molliter dixit. "Tibi certe parum. Aliud numen me loco movit; quod si te in futuro tempore consolari atque laetificare potest sicut ego facere conata essem, nullam iustam dolendi causam habeo."

"Quod numen me loco movit?" respondit ille.

"Aureum."

"Haec est aequa mundi iustitia!" dixit ille. "Nihil tam acerbe persequitur quam paupertatem; nihil tamen severius damnare se profitetur quam divitiarum studium."

"Mundum nimium times," leniter respondit illa. "Omnes aliae spes tuae in unam spem confluxerunt: ne umquam sordidis eius opprobriis obnoxius fias. Vidi nobiliores animi tui cupiditates unam post aliam decidere, donec una dominantissima passio, Lucrum, totum te occupavit. Nonne?"

"Quid tum?" respondit ille. "Etiamsi multo prudentior factus sum, quid tum? Erga te mutatus non sum."

Illa caput movit.

"Sumne?"

"Pactum nostrum antiquum est. Factum est cum ambo pauperes essemus atque paupertate contenti, donec opportuno tempore patienti industria fortunam nostram mundanam augere possemus. Tu mutatus es. Cum pactum factum est, alius eras."

"Puer eram," impatienti voce dixit.

"Proprius tuus sensus tibi dicit te non fuisse quod nunc es," respondit illa. "Ego eadem sum. Quod, cum unum cor haberemus, felicitatem pollicebatur, nunc miseriam secum fert, quia duo sumus. Quoties quamque acerbe de hoc cogitaverim, non dicam. Satis est me cogitavisse; possumque te liberare."

"Num umquam liberationem petivi?"

"Verbis? Non. Numquam."

"Qua igitur re?"

"Mutata natura; mutato animo; mutata totius vitae aura; alia Spe pro summo fine posita; omnibus denique rebus mutatis quae amorem meum apud te pretiosum aut dignum efficiebant.

"Si hoc inter nos numquam fuisset," dixit puella, leniter quidem sed constanter eum intuens, "dic mihi: me nunc quaereres? Me nunc tibi conciliare conareris? Ah, non!"

Ille invitus quasi vim argumenti concedere visus est; tamen luctans dixit:

"Tu ita putas."

"Libenter aliter putarem, si possem," respondit illa. "Deus scit! Sed ubi veritatem eiusmodi didici, scio quam valida quamque invicta sit.

"Si autem hodie, cras, heri liber esses, possumne ego ipsa credere te puellam sine dote electurum —te, qui etiam in intima cum ea familiaritate omnia Lucri pondere aestimas? Aut, si eam eligeres, si uno momento unico tuo principio infidelis esses, nonne scio paenitentiam atque dolorem necessario secuturos?

"Scio.

"Itaque te libero. Toto corde libero—propter amorem eius hominis qui olim fuisti."

Ille locuturus erat; sed illa, vultu ab eo averso, perrexit.

"Fortasse—et memoria praeteritorum me paene sperare facit—aliquid doloris ex hoc senties. Brevissimum erit, brevissimum. Mox huius rei memoriam libenter dimittes tamquam somnium inutile, e quo bene accidit te experrectum esse.

"Felix sis in vita quam elegisti!"

Reliquit eum.

Et discesserunt.

"Spiritus!" dixit Scrugius. "Nihil amplius mihi ostende! Domum me reduc. Cur me torquere delectaris?"

"Una umbra adhuc!" exclamavit Spiritus.

"Non amplius!" clamavit Scrugius. "Non amplius. Videre nolo. Nihil amplius ostende!"

Sed inexorabilis Spiritus ambobus brachiis eum constrinxit atque coegit quae deinde acciderent contemplari.

In alia scena alioque loco erant: camera neque ampla neque magnifica, sed omni domestico commodo plena.

Iuxta hiemalem ignem formosa puella sedebat, adeo similis illi quam proxime viderant ut Scrugius primo eandem esse crederet, donec eam nunc decoram matronam factam contra filiam suam sedentem conspexit.

Strepitus in camera omnino tumultuosus erat; nam plures ibi liberi erant quam Scrugius, perturbato animi statu, numerare posset. Neque, sicut grex ille in carmine celeberrimo, quadraginta erant pueri qui omnes se tamquam unus gererent; sed singuli pueri se tamquam quadraginta gerebant.

Quae res tumultum omni fide maiorem efficiebat.

Nemo tamen curare videbatur. Immo mater filiaque ex animo ridebant atque valde delectabantur; filia autem mox ludis se immiscuit atque a parvis latronibus sine ulla misericordia spoliata est.

Quid ego non dedissem ut unus ex illis essem!

Quamquam tam rudis numquam esse potuissem—non, non! Ne pro omnibus totius mundi divitiis crines illos arte nexos compressissem atque dissolvissem; nec calceolum illum pretiosum ei detraxissem—Deus me servet!—ne vitae quidem meae conservandae causa.

Quod vero illi protervi iuvenes ludo lumborum ambitum brachiis metiebantur—hoc facere non potuissem. Exspectassem enim brachium meum, poenae causa, circa eam perpetuo concrescere neque umquam rursus explicari.

At tamen, fateor, valde mihi placuisset labra eius contingere; aliquid eam interrogare ut labra aperiret; cilia demissorum oculorum contemplari nec ruborem excitare; fluctus capillorum solvere, quorum vel uncia reliquiarum loco omni pretio maior fuisset.

Denique, fateor, minimam puerilis licentiae partem habere voluissem, simul tamen satis vir esse ut eius pretium intellegerem.

Tum repente pulsatum est ostium.

Continuo tantus factus est impetus ut puella, vultu ridente vesteque iam direpta, in medio rubentis strepentisque agminis ad ostium quasi fluctibus delata sit, eo ipso tempore quo pater domum rediit, viro quodam eum comitante qui ludicris Nataliciis donisque oneratus erat.

Tum clamores! Tum certamen! Tum impetus in miserum atque indefensum baiulum!

Sellis quasi scalis conscendere ut ad loculos eius pervenirent; fasciculos charta fusca involutos rapere; collare eius tenaciter apprehendere; collo se suspendere; dorsum pugnis pulsare; crura amore incoercibili calcibus petere!

Quanti clamores admirationis ac voluptatis singulis fasciculis apertis!

Quam horribilis nuntius infantem deprehensum esse dum sartaginem pupae in os ingereret, atque vehementer suspectum esse eum fictum gallopavonem ligneo disco glutino affixum devoravisse!

Quanta levatio ubi terror falsus inventus est!

Gaudium, gratiae, exsultatio—omnia pariter describi nequeunt.

Satis sit dicere liberos cum omnibus affectibus suis paulatim e conclavi excessisse; singulos deinde gradus ascendisse usque ad summam domum; ibi cubitum ivisse atque ita tandem conquievisse.

Iam Scrugius intentius quam umquam contemplabatur.

Dominus domus, filia amanter innixa, iuxta focum suum cum illa atque matre consedit.

Scrugius autem cogitavit talem aliam creaturam, pari venustate parique spe plenam, patrem eum appellare potuisse atque ver quoddam in macilenta hieme vitae eius fuisse.

Oculi eius valde caligare coeperunt.

"Bella," dixit maritus, ad uxorem subridens conversus, "veterem quendam amicum tuum hodie pomeridiano vidi."

"Quem?"

"Coniecta!"

"Unde possim?—Ah! Nonne scio?" continuo addidit, ridens sicut ille ridebat. "Dominum Scrugium."

"Dominum Scrugium ipsum. Praeter officinae eius fenestram transibam; ea nondum clausa erat, et intus candelam habebat, ita ut paene necessario eum viderem. Socius eius, ut audio, morti proximus iacet; ille autem ibi solus sedebat. Plane solus in mundo, ut credo."

"Spiritus!" dixit Scrugius voce fracta. "Aufer me hinc."

"Dixi tibi has tantum rerum praeteritarum umbras esse," respondit Spiritus. "Quod tales sunt quales sunt, mihi ne imputes!"

"Aufer me!" exclamavit Scrugius. "Ferre non possum!"

In Spiritum se convertit; cum autem illum vultu se intuentem videret in quo nescio quo mirabili modo fragmenta omnium facierum quas ei ostenderat apparebant, cum eo luctari coepit.

"Relinque me! Reduc me! Noli me amplius vexare!"

In certamine—si certamen appellari potest ubi Spiritus, nulla visibili resistendi vi adhibita, nullis adversarii conatibus movebatur—Scrugius animadvertit lumen eius altius clariusque ardere.

Cum autem obscure sentiret hoc lumen vim quandam in se exercere, magnum exstinctorium quod Spiritus pro pileo gerebat corripuit atque subito super caput eius depressit.

Spiritus sub eo descendit, adeo ut exstinctorium totam figuram cooperiret; Scrugius autem, quamvis omnibus viribus deorsum premeret, lumen celare non potuit.

Sub margine enim continua atque integra luminis inundatio in pavimentum effundebatur.

Sensit se exhaustum esse atque invincibili somno oppressum; simulque sensit se in proprio cubiculo stare.

Ultimo conatu exstinctorium pressit; sed eodem pressu manus eius iam solvebatur.

Vix satis temporis habuit ut titubans ad lectum perveniret, antequam in gravem somnum concideret.

* * *

MODUS TERTIUS

SECUNDUS E TRIBUS SPIRITIBUS

E medio roncho immaniter obstinato experrectus, Scrugius in lecto consedit ut cogitationes colligeret; neque opus erat ut quisquam ei diceret unius horae ictum rursus instare. Sentiebat se ipso temporis articulo ad conscientiam revocatum esse, eo quasi consilio ut cum altero nuntio colloqueretur qui, Iacobo Marleio intercedente, ad eum missus erat.

Cum autem, ubi coepit secum quaerere quodnam aulaeum novum hoc spectrum remoturum esset, frigore haud iucundo corriperetur, omnia ipse manibus removit; deinde rursus decubuit atque circum lectum acerrimas excubias egit. Volebat enim Spiritui ipso apparitionis momento occurrere, neque improvisus deprehendi atque animo perturbari.

Sunt quidam homines liberi facilisque ingenii, qui sibi placent quod unum alterumque vitae artificium noverint atque, ut aiunt, cuique horae pares sint; amplitudinem autem rerum ad quas se paratos esse profitentur declarant dicendo se ad omnia, a iactu nummorum usque ad homicidium, idoneos esse. Inter quae duo extrema satis profecto lata rerum regio interiacet.

Non ausim de Scrugio tam audacter affirmare; hoc tamen libenter credas velim: ad satis amplam specierum insolitarum varietatem paratus erat, neque quidquam inter infantem atque rhinocerotem positum eum vehementer obstupefecisset.

Iam vero, cum paene ad quidvis paratus esset, ad nihil omnino minime paratus erat. Itaque, ubi campana semel pulsavit neque ulla forma apparuit, violento tremore correptus est. Quinque minuta, decem minuta, horae quadrans transierunt; nihil tamen venit.

Interea in lecto iacebat, ipso velut nucleo atque medio purpurei luminis incendii, quod, hora sonante, super eum effusum erat; quodque, cum nihil esset nisi lumen, duodecim larvis terribilius videbatur, quia neque quid sibi vellet neque quid acturum esset intellegere poterat. Nonnumquam etiam verebatur ne illo ipso momento egregium aliquod exemplum combustionis spontaneae fieret, ne hoc quidem solacio dato ut rem ipsam sciret.

Tandem tamen cogitare coepit—sicut tu aut ego statim cogitavissemus; nam semper ille qui in periculo non versatur optime scit quid agendum fuerit, atque sine dubio ipse fecisset—tandem, inquam, cogitare coepit fontem atque arcanum huius lucis spectralis fortasse in proximo conclavi latere, unde, diligentius inspecta re, splendere videbatur. Qua cogitatione totum animum occupante, lente surrexit et soccis per pavimentum ad ostium sese traxit.

Simul ac Scrugius manum serae admovit, vox insolita eum nomine appellavit iussitque intrare. Paruit.

Cubiculum ipsum erat. De hoc nulla dubitatio. Sed miram mutationem subierat. Parietes laquearque virentibus ramis tam dense vestiebantur ut locus totus nemoris speciem praeberet; e quibus undique bacae clarae atque nitentes micabant.

Folia recentia ilicis, visci atque hederae lumen repercutiebant quasi innumerabilia specula exigua ibi dispersa essent; e camino autem tantus ignis rugiens ascendebat quantus focus ille, antea velut in lapidem conversus, neque Scrugii neque Marleii temporibus neque multis ante hiemibus umquam noverat.

In pavimento, in modum cuiusdam throni congesta, iacebant gallopavones, anseres, ferina, aves domesticae, caro suilla pressa, ingentes carnis artus, porcelli lactentes, longae farciminum

coronae, crustula minutali impleta, placentae prunorum, dolia ostrearum, castaneae ferventes, mala genis rubentibus, aurantia succosa, pira dulcissima, ingentes placentae Duodecimae Noctis, atque crateres ferventes potus mixti, quorum vapor suavis cubiculum caligine implebat.

Super hoc stratum laetus quidam Gigas magnifice recumbebat, visu gloriosus; facem fulgentem, non absimilem cornu Copiae, manu gerebat atque alte sustinebat, ut Scrugius, circa ostium timide prospectanti, lumen infunderet.

"Intra!" exclamavit Spiritus. "Intra, et me melius cognosce, homo!"

Scrugius timide intravit atque coram Spiritu caput demisit. Non iam ille pertinax Scrugius erat qui fuerat; et quamquam oculi Spiritus clari benignique erant, eos tamen aspicere verebatur.

"Ego sum Spiritus Natalis Praesentis," dixit Spiritus. "Aspice me!"

Scrugius reverenter aspexit. Spiritus simplici pallio viridi induebatur, alba pelle circumfimbriato. Vestis adeo laxe corpori haerebat ut amplissimum pectus nudum pateret, quasi artem omnem qua tegi aut celari posset contemneret. Pedes quoque, sub latis vestis plicis conspicui, nudi erant; caput autem nullo alio tegumento ornabatur quam corona ilicis, passim micantibus stillicidiis glacialibus intertexta.

Cincinnos fuscos, longos atque liberos habebat; liberos sicut vultum benignum, oculum micantem, manum apertam, vocem hilarem, gestum liberum atque laetum animi habitum. Circa medium corpus veterem gladii vaginam gerebat; gladius tamen nullus inerat, atque antiqua vagina rubigine exesa erat.

"Numquam mei similem vidisti!" exclamavit Spiritus.

"Numquam," respondit Scrugius.

"Neque umquam cum iunioribus familiae meae membris ambulavisti—hoc est, cum fratribus meis maioribus natu, qui his recentioribus annis nati sunt? Nam ego quidem admodum iuvenis sum," perrexit Spiritus.

"Non puto me ambulavisse," dixit Scrugius. "Immo vereor ne non ambulaverim. Multosne fratres habuisti, Spiritus?"

"Plus quam mille octingentos," respondit Spiritus.

"Immensa sane familia cui victus comparetur!" mussit Scrugius.

Spiritus Natalis Praesentis surrexit.

"Spiritus," dixit Scrugius submissus, "duc me quocumque voles. Heri invitus profectus sum, sed didici doctrinam quae iam in me operatur. Hac nocte, si quid me docere habes, sine me ex eo proficere."

"Vestem meam tange!"

Scrugius imperatum fecit eamque firme tenuit.

Ilex, viscum, bacae rubrae, hedera, gallopavones, anseres, ferina, aves, caro suilla, carnes, porcelli, farcimina, ostreae, crustula, placentae, fructus atque potus mixtus uno momento evanuerunt.

Simul evanuerunt cubiculum, ignis, ruber splendor, hora noctis; atque in viis urbis mane Natalicio constiterunt. Ibi, quia tempestas aspera erat, homines musicam quandam rudem quidem, sed alacrem neque iniucundam efficiebant, nivem e pavimento ante domos atque e tectis

radendo; unde pueris insana voluptas erat videre eam in viam infra magnis molibus decidere atque in exigua quasi nivis procella dissipari.

Frontes domorum satis nigrae videbantur, fenestrae etiam nigriores, contra candidam ac levem nivis laminam quae tecta obtexerat et sordidiorem nivem humi iacentem. Hanc graves plaustrorum carrorumque rotae in altos sulcos araverant, qui centies alii alios secabant ubi magnae viae divergebant, atque implicatos canales effecerant, vix inter lutum flavum densumque et aquam glacialem dinoscendos.

Caelum maestum erat, brevioresque viae nebula sordida, partim soluta partim congelata, opplebantur; graviora eius fragmenta velut fuliginosae particulae pluebant, quasi omnes Britanniae camini communi consensu ignem cepissent atque, pro suo quisque gaudio, vehementissime arderent. Nihil admodum laetum neque in caelo neque in urbe erat; tamen quaedam laetitia per aerem diffusa erat quam ne clarissimus quidem aestivus aer neque splendidissimus sol efficere potuisset.

Qui enim in tectis nivem removebant hilares erant atque laetitia pleni; e loricis tecti mutuo clamabant, interdum globos nivis facete inter se mittebant—missilia profecto benigniora quam multa ioca verbis facta—atque aeque vehementer ridebant sive ictus recte ceciderat sive aberraverat. Tabernae gallinariorum adhuc semipatentes erant, fructuariorum autem gloria prorsus refulgebat.

Ibi sportae castanearum ingentes, rotundae, ventrosae, veterum hilarium dominorum thoracibus similes, ad ostia quasi recumbebant atque apoplectica abundantia in viam effundebantur. Ibi cepae Hispanae rubicundae, brunneis vultibus, latis ventribus, pinguedine sua splendentes velut monachi Hispani, e tabulis puellis praetereuntibus lascive connivebant, dum illae demissis oculis ad pendentem viscum furtim respicerent.

Pira malaque in florentibus quasi pyramidibus alte congesta erant; racemi uvarum, mercatorum benignitate, e conspicuis uncis pendebant ut praetereuntibus gratis saliva moveretur; avellanarum acervi muscosi fuscique odore suo veteres ambulationes per silvas atque iucundum foliorum aridorum usque ad talos strepitum revocabant; mala Norfolciensia, humilia et fusca, flavum aurantiorum citreorumque colorem augebant atque, compacta succi plenitudine, vehementer orare videbantur ut chartaceis sacculis domum auferrentur post cenamque ederentur.

Ipsos etiam pisces aureos argenteosque, inter hos fructus selectos in pelvi expositos, quamvis stirpis hebetis et frigidi sanguinis essent, aliquid festi agi intellegere videres; omnes enim circa exiguum suum mundum tarde atque sine passione, sed quasi studio quodam anhelantes, circumibant.

At aromatariorum tabernae! O aromatariorum tabernae! Paene clausae erant, duabus fortasse valvis demissis, aut una; sed per ipsa foramina quae spectacula! Non modo librae super mensam descendentes hilarem sonum dabant, aut funiculus a cylindro tam alacriter solvebatur, aut pyxides stanneae tamquam praestigiis sursum deorsumque quatiebantur; non modo mixtus theae et coffeae odor naribus gratissimus erat, uvae passae tam copiosae tamque praestantes, amygdalae adeo candidae, cinnami bacilli tam longi atque recti, reliqua aromata tam suavia, fructus saccharo conditi tam crustati atque guttis liquefacti sacchari aspersi ut frigidissimos spectatores paene animi defectione, mox bilis copia, afficerent.

Neque tantum quod ficus umidae ac pulposae erant, aut pruna Gallica e loculis ornatissimis modesta quadam acerbitate rubebant, aut omnia esui bona erant atque Natalicio cultu vestita. Sed emptores tanta festinatione, tanta spe diei commoti erant ut ad ostium alii in alios inciderent,

sportas vimineas immani fragore collidentes; res emptas super mensam relinquerent, deinde cursu redirent ut eas recuperarent; centenaque eius generis errata summa hilaritate committerent. Aromatarius autem eiusque ministri tam aperti, tam alacres erant ut nitida corda quibus post tergum praecinctoria alligabantur ipsa eorum corda esse possent, extra pectus ad publicam inspectionem gestata, atque monedulis Nataliciis, si vellent, ad carpendum exposita.

Mox tamen turres bonam plebem ad ecclesias sacellaque vocabant, atque illae per vias optima veste et laetissimis vultibus confluebant. Eodem tempore e decem atque decem angiportis, semitis, viis sine nomine innumeri homines prodibant, cenas suas ad pistores ferentes.

Spectaculum horum pauperum epulantium Spiritum magnopere delectare videbatur. Stetit enim ad ostium pistrinae, Scrugio iuxta se stante; et dum cenae velatae praeterferebantur, opercula sustulit ac de face sua quasi tus in eas sparsit. Mirum genus facis erat: semel enim atque iterum, cum inter quosdam cenas ferentes, quod alius alium impulsisset, irata verba orta essent, paucas ex ea guttas aquae in eos sparsit, atque continuo bona voluntas rediit.

Dicebant enim turpe esse die Natalis rixari. Et sane turpe erat! Deus hunc diem amet, sane turpe erat!

Tandem campanae conticuerunt atque pistrinae clausae sunt; tamen omnium cenarum earumque coctionis progressus benignum quoddam indicium in umida macula liquefacta supra cuiusque furni ostium apparebat, ubi pavimentum fumabat quasi ipsi lapides coquerentur.

“Estne peculiaris quidam sapor in eo quod de face tua spargis?” quaesivit Scrugius.

“Est. Meus.”

“Omnino cuicumque cenae hodie convenit?” quaesivit Scrugius.

“Cuicumque benigne datae. Pauperis maxime.”

“Cur pauperis maxime?”

“Quia maxime indiget.”

“Spiritus,” dixit Scrugius post breve silentium, “miror te, ex omnibus quae in innumerabilibus circa nos mundis sunt creaturis, velle istorum hominum facultates innocentis laetitiae coercere.”

“Ego!” exclamavit Spiritus.

“Tu eis aufers facultatem singulo quoque septimo die cenandi, saepe uno illo die quo omnino cenare dici possunt. Nonne?”

“Ego!” exclamavit Spiritus.

“Tu ista loca die septimo claudi vis,” dixit Scrugius. “Idem enim inde sequitur.”

“Ego volo!” exclamavit Spiritus.

“Ignosce si erro. In tuo tamen nomine hoc factum est, aut certe in familiae tuae nomine,” dixit Scrugius.

“Sunt in hac vestra terra,” respondit Spiritus, “qui nos se nosse profitentur atque irae, superbiae, malignitatis, odii, invidiae, superstitionis acerbae atque sui amoris opera nostro nomine faciunt; qui a nobis atque omni nostro genere tam alieni sunt ac si numquam vixissent. Hoc memento, atque illorum facta illis, non nobis, imputa.”

Scrugius promisit se ita facturum; invisibilesque, ut antea, in suburbia urbis processerunt. Mira Spiritui facultas erat—quam Scrugius iam apud pistorem animadverterat—ut, quamvis ingenti

esset statura, in quolibet loco commode se contineret; sub humili tecto tam venuste ac supernaturaliter stabat quam in altissima aula stare potuisset.

Fortasse voluptas erat bono Spiritui hanc suam facultatem ostentare; fortasse benignitas, liberalitas, cordis amplitudo atque cum omnibus pauperibus societas eum recta ad domum scribae Scrugii duxerunt. Illuc certe abiit, Scrugium secum trahens, qui vestem eius tenebat; atque in ipso limine Spiritus subrisit, constitit, et sparso e face rore domui Roberti Cratchitii benedixit.

Cogita! Robertus ipse quindecim tantum "bob", ut Angli solidum familiariter vocant, singulis hebdomadis accipiebat; singulis Saturni diebus quindecim quasi exemplaria diminutivi pristini nominis sui in loculum mittebat; et tamen Spiritus Natalis Praesentis quattuor eius conclavibus benedixit!

Tum surrexit domina Cratchitia, uxor Cratchitii, tenuiter quidem ornata veste iam bis conversa, sed taeniis glorians, quae parvo constant atque sex denariis magnificum spectaculum praebent; mensam stravit, Belinda Cratchitia, altera filiarum, adiuvante, ipsa quoque taeniis glorians. Petrus autem iuvenis Cratchitius fuscinulam in ollam solanorum demersit; ac monstri illius collarii linei angulis—proprietatis Roberti, filio atque heredi in honorem diei concessae—in os intrantibus, tanta vestis elegantia gaudebat ut linteamina sua in hortis urbanis elegantioribus ostentare vehementer cuperet.

Iam duo minores Cratchitii, puer et puella, impetu intraverunt clamantes se ante pistrinam odorem anseris hausisse atque statim suum agnovisse; deliciis autem salviae cepaeque animo iam fruentes, circa mensam saltaverunt Petrumque dominum ad caelum laudibus extulerunt, dum ille —minime superbus, quamquam collaria eum paene strangulabant—ignem sufflabat, donec tarda solana bullientia operculum ollae magna voce pulsarent quasi exire atque decorticari vellent.

"Quid tandem patri vestro carissimo accidit?" dixit domina Cratchitia. "Et frater vester Timotheus pusillus! Martha superiore Natali ne dimidia quidem hora tam sero venit."

"Ecce Martha, mater!" dixit puella, simul apparens.

"Ecce Martha, mater!" clamaverunt duo parvi Cratchitii. "Euge! Qualis anser, Martha!"

"Deus te amet, mea cara, quam sero venis!" dixit domina Cratchitia, eam duodecies osculans atque pallium pileolumque festinanti studio detrahens.

"Multum operis heri vesperi conficiendum erat," respondit puella, "atque hodie mane omnia componenda, mater!"

"Age, nihil refert, dum modo venisti," dixit domina Cratchitia. "Sede ante ignem, mea cara, et calefac te; Deus te benedicat!"

"Non, non! Pater venit," clamaverunt duo minores Cratchitii, qui ubique simul esse videbantur. "Absconde te, Martha, absconde!"

Martha igitur se abscondit; intravit autem parvus Robertus, pater, longo amiculo laneo—tribus saltem pedibus, praeter fimbrias, ante eum dependente—vestibus detritis, resarcitis tamen et diligenter tersis ut festo tempori responderent; Timotheus pusillus umero eius insidebat. Heu Timotheus pusillus! Parvum baculum subalarem gerebat, cruraque ferreo instrumento sustinebantur.

"Ubi est Martha nostra?" clamavit Robertus circumspiciens.

"Non venit," dixit domina Cratchitia.

"Non venit!" dixit Robertus, subito e summa laetitia delapsus; nam Timotheo toto itinere ab ecclesia equum generosissimum se praebuerat atque ferociter domum redierat. "Non venit die Natalis!"

Martha, cum ne per iocum quidem eum deceptum videre vellet, diutius latere non potuit; itaque ante tempus e postica armarii prosiluit atque in eius bracchia cucurrit, dum duo parvi Cratchitii Timotheum pusillum circumdant atque in officinam lavatoriam rapiunt, ut placentam in aheno cantantem audiat.

"Et quomodo Timotheus pusillus se gessit?" quaesivit domina Cratchitia, postquam Robertum ob credulitatem iocose increpuit atque ille filiam quantum satis erat amplexus est.

"Tam bonus quam aurum," dixit Robertus, "immo melior. Nescio quo pacto, quia totiens solus sedet, ad cogitandum proclivior fit, atque res mirissimas excogitat. Dum domum redibamus, mihi dixit se sperare homines eum in ecclesia vidisse, quia claudus esset; fortasse enim iucundum eis foret die Natalis meminisse Illius qui claudos mendicos ambulare fecit et caecos videre."

Vox Roberti tremuit dum haec narrabat; magis etiam tremuit cum diceret Timotheum pusillum robustiorem vegetioremque fieri.

Parvi eius baculi subalaris alacris sonus in pavimento auditus est; atque, antequam aliud verbum diceretur, Timotheus pusillus rediit, a fratre sororeque ad sellulam ante ignem deductus. Dum Robertus manicas revolvit—quasi, miser, fieri adhuc detritiores possent—calidum quendam potum e spiritu iuniperino atque citreis in lagoena miscuit, diu agitavit, deinde ad ignem lento calore posuit; Petrus autem iuvenis et duo parvi Cratchitii, qui ubique aderant, anserem petiverunt, quem mox triumphali pompa reportaverunt.

Tantus tumultus secutus est ut anserem rarissimam omnium avium esse putares, miraculum pennatum cui cygnus niger res omnino vulgaris esset—atque in illa domo sane haud multum secus erat. Domina Cratchitia iusculum, iam in parva olla paratum, fervidum ac sibilans reddidit; Petrus iuvenis solana incredibili vi contudit; Belinda liquamen malorum dulcoravit; Martha patinas calidas detersit; Robertus Timotheum pusillum secum in minimo mensae angulo collocavit; duo parvi Cratchitii sellas omnibus, neque se ipsos obliti, posuerunt atque, stationibus suis velut custodes impositi, cochlearia in os compresserunt ne, antequam sua portio daretur, anserem clamando postularent.

Tandem fercula apposita sunt atque gratiae Deo actae. Breve silentium, sine spiritu paene, secutum est, dum domina Cratchitia oculos lente per totam cultri secatorii longitudinem ducens se ad pectus transfigendum parabat. Ubi vero id fecit atque diu exspectata vis farciminis erupit, unus undique admirationis susurrus ortus est; quin Timotheus pusillus, duobus minoribus Cratchitiis excitatus, manubrio cultri mensam pulsavit atque voce tenui "Euge!" clamavit.

Numquam talis anser fuerat. Robertus se credere negavit umquam talem anserem coctum esse. Teneritas, sapor, magnitudo, vilitas—hae erant universae admirationis materiae. Liquamine malorum solanisque contusis adiutus, toti familiae cenam satis magnam praebuit; immo, ut domina Cratchitia summo gaudio dixit, dum unum exiguum ossis fragmentum in patina contemplatur, ne totum quidem tandem comederant! Omnes tamen satis acceperant; duo autem minores Cratchitii praesertim usque ad supercilia salvia atque cepa quasi perfusi erant.

Patinis deinde a Belinda mutatis, domina Cratchitia sola cubiculum reliquit—nimis anxia ut testes ferret—placentam ex aheno tollere atque inferre.

Quid si nondum satis cocta esset! Quid si, e vase inversa, frangeretur! Quid si quis, dum anserem laeti comedebant, murum posticae areae transcendisset eamque furatus esset—qua suspicione duo minores Cratchitii pallore cadaverino correpti sunt! Omnia genera horroris cogitata sunt.

Heus! Quantus vapor! Placenta ex aheno exierat. Odor quasi die quo lintea lavantur! Ille pannus erat. Odor quasi caupona iuxta officinam dulciariam staret, atque lavatrix iuxta utramque! Illa placenta erat! Intra dimidium minutum domina Cratchitia rediit, vultu rubente sed superbe subridens, cum placenta instar globi tormentarii maculosi, tam dura ac firma, paululo spiritus vini accenso coruscante atque ilice Natalicia in summo infixa ornata.

O mirabilem placentam! Robertus Cratchitius, idque placidissime, dixit se eam maximum dominae Cratchitiae successum ab ipso matrimonio existimare. Domina Cratchitia, nunc demum pondere animi deposito, confessa est se de farinae copia aliquando dubitavisse. Omnes aliquid de ea dixerunt; nemo autem dixit aut cogitavit placentam pro tanta familia nimis parvam esse. Hoc plane haeresis fuisset. Quilibet Cratchitius erubuisset si tale quid vel innuisset.

Tandem cena perfecta est, mensa purgata, focus verritus, ignis auctus. Potus in lagoena gustatus atque perfectus iudicatus est; mala aurantiaque in mensam posita sunt, castanearum pala integra in ignem coniecta. Tum tota familia Cratchitiorum circa focum consedit in eo quod Robertus circulum appellabat, dimidium circulum intellegens; atque ad cubitum Roberti omnis vitrea supellex familiae stabat: duo pocula vitrea atque pocillum cremorium manubrio carens.

Haec tamen calidum e lagoena potum non minus bene quam aurea pocula continebant. Robertus radianti vultu omnibus distribuit, dum castaneae in igne sibilabant atque magno strepitu dissiliebant. Tum Robertus propinavit:

“Faustum Natale nobis omnibus, carissimi. Deus nos benedicat!”

Quod tota familia resonuit.

“Deus omnibus nobis benedicat!” dixit Timotheus pusillus omnium postremus.

Proxime ad latus patris in parva sellula sedebat. Robertus exiguam eius manum aridam sua tenebat, quasi puerum amaret atque secum retinere cuperet, verereturque ne sibi auferretur.

“Spiritus,” dixit Scrugius studio quo numquam antea captus fuerat, “dic mihi: Timotheus pusillus vivetne?”

“Video sedem vacuam,” respondit Spiritus, “in paupere angulo iuxta focum, baculumque subalarem sine domino, diligenter servatam. Si hae umbrae a Futuro non mutentur, puer morietur.”

“Non, non,” dixit Scrugius. “O non, bone Spiritus! Dic eum servatum iri.”

“Si hae umbrae a Futuro non mutentur,” respondit Spiritus, “nullus alius e genere meo eum hic inveniet. Quid tum? Si moriturus est, melius est moriatur atque superfluum hominum numerum minuat.”

Scrugius caput demisit, verba sua ab Spiritu sibi reddita audiens; paenitentia doloreque obrutus est.

“Homo,” dixit Spiritus, “si homo corde es neque adamanteus, abstine ab ista scelerata formula, donec cognoveris quid sit superfluum atque ubi sit. Tune iudicabis qui homines vivant, qui moriantur? Fortasse in conspectu Caeli tu ipse vilior es minusque dignus qui vivas quam miliones huius pauperis filio similium. O Deus! Audire insectum super folio pronuntiantem nimiam esse vitam inter fratres suos fame laborantes in pulvere!”

Scrugius increpatione Spiritus humiliatus tremens oculos in terram deiecit; sed cito eos sustulit cum nomen suum audiret.

"Dominum Scrugium!" dixit Robertus. "Propino dominum Scrugium, huius convivii auctorem!"

"Auctorem convivii, scilicet!" clamavit domina Cratchitia rubescens. "Utinam hic esset! Partem mentis meae ei ad epulandum darem, atque spero eum bonum appetitum habiturum!"

"Mea cara," dixit Robertus, "liberi! Dies Natalis."

"Dies Natalis certe sit," dixit illa, "quo salutem tam odiosi, tam avari, tam duri, tam insensibilis hominis quam dominus Scrugius bibamus. Scis eum talem esse, Roberte! Nemo melius quam tu scit, miser!"

"Mea cara," placide respondit Robertus, "Dies Natalis."

"Salutem eius bibam tua causa et Diei causa," dixit domina Cratchitia, "non eius. Longa ei vita! Faustum Natale et felix Annus Novus! Valde laetus atque felix erit, non dubito!"

Liberi post eam biberunt. Primum hoc fuit inter omnia quae illo die fecerant cui animus defuit. Timotheus pusillus postremus bibit; sed ne duos quidem denarios de re curavit. Scrugius quasi monstrum vorax familiae erat. Nomen eius prolatum umbram atram super convivium iecit, quae per quinque integros minutos non recessit.

Ea tandem evanescente, decies laetiores facti sunt, solo levamine quod Scrugius Pestifer iam transactum esset. Robertus Cratchitius dixit se locum quendam Petro iuveni prospicere, qui, si obtineretur, quinque solidos et sex denarios singulis hebdomadis afferret.

Duo minores Cratchitii immani risu exceperunt cogitationem Petrum virum negotiosum futurum esse; Petrus autem ipse inter alta collaria cogitabundus ignem aspexit, quasi iam deliberaret quibus collocationibus pecuniariis favere deberet ubi stupendam illam mercedem acciperet.

Martha, pauper tiruncula apud modistam, narravit deinde quod genus operis faceret, quot horas uno tenore laboraret, atque se postero mane diu in lecto iacere constituisse ut bene quiesceret; crastinus enim dies festus erat quem domi actura esset. Narravit etiam se paucis ante diebus comitissam quendamque dominum vidisse, dominumque "fere tam altum quam Petrum" fuisse; quo audito Petrus collaria tam alte sustulit ut, si adfuisses, caput eius omnino videre non potuisses.

Interea castaneae atque lagoena assidue circumferebantur; paulo post Timotheus pusillus carmen de puero perdito per nivem iter faciente cecinit, voce exili ac maesta, idque egregie.

Nihil in his magnificum erat. Familia formosa non erat; bene vestiti non erant; calcei eorum longe aberant quin aquam repellerent; vestes angustae atque exiguae erant; Petrus autem interiora officinae pigneratoris fortasse noverat—immo haud dubie noverat.

Sed felices erant, grati, inter se contenti, tempore suo delectati; atque, cum paulatim evanescerent et in splendidis facis Spiritus guttis, quibus discedens eos aspergebat, etiam laetiores viderentur, Scrugius oculos in eis—praesertim in Timotheo pusillo—ad ultimum usque tenuit.

Iam tenebrae cadebant atque nix satis dense descendebat. Dum Scrugius et Spiritus per vias procedunt, mirum erat quam splendidi rugientes ignes in culinis, conclavibus familiaribus atque omnis generis cubiculis apparerent. Hic flamma micans paratas ad commodam cenam res ostendebat, patinis calidis ante ignem usquequaque calefactis, aulaeis saturate rubris mox ducendis ut frigus tenebraeque excluderentur.

Illic omnes domus liberi in nivem currebant ut sororibus nuptis, fratribus, consobrinis, patruis, avunculis, amitis materterisque obviam procederent atque primi salutarent. Hic rursus umbrae hospitum congregantium in aulaeo fenestrae apparebant; illic coetus formosarum puellarum, omnes cucullatae atque calceis pelliceis munitae, omnes simul garrientes, levi gradu ad vicini cuiusdam domum ibant—vae caelibi qui eas intrantes videret, callidae veneficae, quod ipsae bene sciebant, faciebus igne rubentibus!

Si vero ex multitudine hominum ad amicas conventiones euntium iudicavisses, credere potuisses neminem domi manere qui adventantes exciperet; cum contra omnis domus hospites exspectaret atque ignes paene ad dimidium caminorum aggereret.

Benedicatur Natale! Quam exsultabat Spiritus! Quam latum pectus nudabat, capacem palmam aperiebat atque procedebat, hilarem suam, splendidam, innoxiam laetitiam liberali manu super quidquid attingere poterat profundens! Ipse lucernarius, qui ante eos currebat obscuram viam punctis luminis distinguens, cultu iam paratus ut vesperum alicubi ageret, Spiritu praetereunte magna voce risit, quamvis parum sciret alium comitem sibi adesse quam ipsum Natale.

Tum, nullo Spiritus monitu, in vasta desertaque ericeta constiterunt, ubi immanes rudium saxorum moles passim iacebant quasi gigantium sepulcretum esset; aqua quo volebat diffundebatur—aut diffusa esset, nisi gelu eam captivam tenuisset—nihilque ibi crescebat praeter muscum, ulex, herbam asperam atque luxuriantem.

Ad occidentem sol vergens lineam igneam rubram reliquerat, quae ad momentum super solitudinem velut oculus iratus flagrabat; deinde demissius, demissius, adhuc demissius torva fronte descendens in densam altissimae noctis caliginem periit.

“Quis locus est hic?” quaesivit Scrugius.

“Locus ubi fossores habitant, qui in visceribus terrae laborant,” respondit Spiritus. “Sed me noverunt. Aspice!”

Lux e fenestra tugurii emicuit; celeriter eo processerunt. Per parietem luto lapidibusque factum transeuntes, hilarem familiam circa ardentem focum congregatam invenerunt: senem valde senem atque anum, cum liberis, liberorum liberis atque etiam generatione altera post hos, omnes festivo cultu laete ornatos.

Senex, voce quae raro supra ululatum venti per sterilem solitudinem ascendebat, carmen Natalicium eis canebat—iam valde antiquum fuerat cum ipse puer esset—atque interdum omnes in responsum cantabant. Quoties voces sustulerunt, senex statim hilaris atque clarior fiebat; ubi cessaverunt, vigor eius continuo recedebat.

Spiritus hic non moratus est; Scrugium vestem tenere iussit, atque supra ericetum transiens properavit—quo? Nonne ad mare? Ad mare. Scrugius horrore plenus, retrospiciens, post se extremam terram, horrendam saxorum seriem, vidit; aures autem tonitru aquarum obsurduerunt, dum undae volvuntur, rugiunt, saeviunt inter terribiles cavernas quas ipsae excaverant, terramque ferociter suffodere conantur.

Super maestum scopulum submersorum saxorum, aliquot milia passuum a litore, in quem aquae per totum ferum annum frangebantur atque saeviebant, pharus solitaria stabat. Ingentes algarum moles basi haerebant; aves tempestatum—e vento natas putares, sicut algae ex aqua—circum eam sursum deorsumque ferebantur, similes ipsis fluctibus quos radere videbantur.

At etiam hic duo homines qui lumen custodiebant ignem accenderant, cuius radius per angustam crassi muri fenestram in terribile mare effundebatur. Manus callosas super rudam

mensam iungentes, poculo potus nautici faustum sibi invicem Natale optaverunt; unus autem, maior natu, cui vultus tempestatibus tam contusus atque cicatricosus erat quam insigne prorae veteris navis, robustum carmen inchoavit quod ipsum procellae simile erat.

Rursus Spiritus supra nigrum aestuantemque mare cucurrit—porro, porro—donec, longe iam a quolibet litore, ut Scrugio dixerat, super navem descenderunt. Iuxta gubernatorem ad rotam, speculatorem in prora, praefectos vigilias agentes constiterunt; atrae atque quasi umbratiles figurae singulis stationibus. Sed omnis vir eorum aut canticum Natalicium secum susurrabat, aut Natalem cogitabat, aut submissis verbis socio de quodam Natali praeterito narrabat, spe domum redeundi cum memoria illa coniuncta.

Et omnis homo in navi, sive vigilans sive dormiens, bonus sive malus, illo die benignius quam ullo alio anni die alteri locutus erat; omnes aliquo modo festi gaudio participaverant, meminerant eorum quos procul amabant, atque sciebant illos quoque gaudere quod sui meminissent.

Magna fuit Scrugii admiratio, dum venti gemitum audit atque secum reputat quam sollemne sit per solitarias tenebras supra ignotam abyssum vehi, cuius profunda arcana tam inscrutabilia essent quam Mors—magna, inquam, admiratio fuit subito audire risum plenissimum.

Multo maior fuit admiratio cum risum nepotis sui agnovit seque in claro, sicco, fulgenti conclavi invenit, Spiritu iuxta se subridente atque eundem nepotem benigno approbationis vultu intuente.

"Ha, ha!" risit nepos Scrugii. "Ha, ha, ha!"

Si forte, quod vix credibile est, hominem nosti cui risus felicior sit quam nepoti Scrugii, hoc unum dicam: illum quoque nosse velim. Mihi eum presenta, et amicitiam eius colam.

Pulchra, aequa, nobilis est rerum compensatio quod, quamvis morbus atque maeror contagionem habeant, nihil tamen in toto mundo tam irresistibiliter contagiosum est quam risus atque bonus animus. Cum nepos Scrugii hoc modo rideret, latera tenens, caput iactans, faciem in absurdissimas formas contorquens, neptis Scrugii affinitate aeque ex animo ridebat; hospites autem ne minimum quidem posteriores magna voce omnes conclamabant:

"Ha, ha! Ha, ha, ha, ha!"

"Dixit Natale meras nugas esse, per vitam meam!" clamavit nepos Scrugii. "Atque id vere credebat!"

"Maior ei pudor, Frederice!" dixit neptis Scrugii indignata. Benedictae sint mulieres illae; nihil umquam dimidiatum faciunt. Semper serio agunt.

Pulcherrima erat—immo eximie pulchra. Vultus cum fossetulis, quasi perpetuo miratus, egregius; osculis factum videres parvum maturumque os—quod sine dubio factum erat; in mento plurimae venustae maculae exiguae, quae ridente illa inter se confluebant; oculi autem tam solares quam ullos umquam in capite tam exiguae creaturae videris. Denique erat, ut dicere possis, paulum provocans; sed etiam plane satisfaciens. O, perfecte satisfaciens.

"Ridiculus senex est," dixit nepos Scrugii, "hoc verum est; neque tam iucundus quam esse posset. Sed sua ipsius vitia poenas secum ferunt, neque ego contra eum quidquam dicendum habeo."

"Certe dives est, Frederice," innuit neptis Scrugii. "Saltem semper ita mihi dicis."

"Quid tum, mea cara?" dixit nepos. "Divitiae ei nihil prosunt. Nullum bonum ex eis facit. Ne se quidem iis commode tractat. Ne illud quidem solacium habet cogitandi—ha, ha, ha!—se umquam NOS iis benefacturum."

"Nullam patientiam erga eum habeo," dixit neptis Scrugii. Sorores eius atque omnes aliae feminae idem senserunt.

"Ego vero habeo," dixit nepos. "Miseret me eius; ne si conarer quidem irasci possem. Quis malis moribus eius laborat? Ipse semper. Ecce, nobis displicere constituit atque nobiscum cenare recusat. Quid inde? Non multum cenae amittit."

"Immo optimam cenam amittit, ut mihi videtur," interpellavit neptis Scrugii. Omnes reliqui idem dixerunt; atque id iudicandi idonei habendi erant, quippe qui modo cenavissent atque, secundis mensis appositis, circa focum sub lucerna congregati essent.

"Gaudeo equidem audire," dixit nepos, "quia iuvenibus istis rei domesticae administratricibus non valde confido. Quid tu censes, Toppere?"

Topperus plane oculos in unam sororum neptis Scrugii coniecerat; respondit enim caelibem miserum quendam exsulem esse, cui nullum ius esset de eiusmodi rebus sententiam proferendi. Quo audito soror neptis Scrugii—illa corpulenta, collari denticulato, non illa rosis ornata—rubuit.

"Perge, Frederice," dixit neptis Scrugii manus plaudens. "Numquam absolvit quod dicere coepit! Quam ridiculus est!"

Nepos Scrugii novo risu sese dedit; cum autem contagionem vitare nemo posset, quamvis soror plena aceto aromatico fortiter resistere conaretur, omnes exemplo eius statim secuti sunt.

"Hoc tantum dicturus eram," dixit nepos Scrugii, "quod, quia nos odit atque nobiscum laetari recusat, ipse, ut mihi videtur, nonnulla iucunda momenta amittit quae ei nihil nocerent. Certe iucundiores socios amittit quam quos in propriis cogitationibus, sive in mucida vetere officina sive in pulverulentis conclavibus suis, invenire potest. Eandem ei occasionem singulis annis offerre statui, velit nolit, quia eius miseret me.

"Usque ad mortem Natale insectari potest; tamen prohibere non poterit quin melius de eo sentiat—provoco eum—si me anno post annum bono animo venientem invenerit dicentemque: 'Patrue Scrugi, ut vales?' Si hoc tantum efficiet ut pauperi scribae quinquaginta libras relinquat, aliquid erit; atque heri eum paulum movisse me puto."

Iam illi vicissim riserunt cogitatione Scrugii moti. Sed nepos, cum penitus benignus esset neque magni faceret quid riderent, modo riderent, gaudium eorum auxit atque lagenam hilariter circumtulit.

Post theam musicam habuerunt. Erat enim familia musica, atque satis sciebat quid faceret cum concentum plurium vocum aut carmen responsorium caneret, hoc tibi affirmare possum; Topperus praesertim, qui bassam vocem egregie rugire poterat neque magnas frontis venas intumescere neque vultum rubescere patiebatur.

Neptis Scrugii harpam bene pulsabat; inter alias melodias etiam simplicem quandam cantilenulam egit—rem nullius momenti, quam intra duo minuta sibilando disceres—quae puellae illi olim nota fuerat quae Scrugium e schola reduxerat, ut Spiritus Natalis Praeteriti ei commemoraverat.

Ubi illa melodia sonuit, omnia quae prior Spiritus ei ostenderat in animum Scrugii recurrerunt; magis magisque mollitus est atque cogitavit, si eam saepe multis ante annis audire potuisset, fortasse benignitates vitae suis manibus ad propriam felicitatem coluisset, nec opus fuisset pala aeditui quae Iacobum Marleium sepelivit.

Neque tamen totum vesperum musicae dederunt. Post aliquod tempus pignoribus ludere coeperunt; bonum est enim interdum pueros esse, neque umquam melius quam Natalibus, cum ipse magnus huius diei Conditor puer fuit. Mane! Prius muscam caecam luserunt. Sane luserunt. Ego autem Topperum vere caecum fuisse non magis credo quam oculos in calceis habuisse. Mea sententia res inter eum atque nepotem Scrugii composita erat; Spiritus quoque Natalis Praesentis rem noverat.

Quomodo illam sororem corpulentam collari denticulato sectabatur, id humanae credulitati contumeliosum erat. Ferramenta focaria deiciebat, super sellas cadebat, in pianoforte impingebat, inter aulaea suffocabatur; quocumque illa ibat, ille ibat. Semper sciebat ubi soror corpulenta esset. Neminem alium capere volebat.

Si consulto in eum incidisses—quod nonnulli fecerunt—simulasset se te capturum, quod intelligentiae tuae iniuria fuisset, atque continuo obliquo gradu versus sororem corpulentam recessisset. Illa saepe clamabat hoc aequum non esse; neque profecto erat.

At ubi tandem eam cepit; ubi, omnibus sericis eius susurris atque celeribus volitatibus frustra factis, in angulum eam egit unde nullus exitus erat; tum vero mores eius pessimi omnium fuerunt.

Nam simulare se eam non agnoscere; simulare sibi necesse esse capitis ornatum tangere; atque, ut certius eam agnosceret, anulum quendam in digito eius premere et catenulam quandam circa collum examinare—hoc foedum, hoc monstruosum erat! Sine dubio illa sententiam suam ei aperuit, cum alius iam caeci munere fungeretur, ambo post aulaea mirum quam familiariter inter se agebant.

Neptis Scrugii caecae muscae non interfuit; in ampla sella cum scabello pedum in commodo angulo collocata erat, ubi Spiritus et Scrugius proxime post eam stabant. Pignoribus tamen interfuit atque ludum "Amorem meum amo..." per omnes alphabeti litteras mirifice egit. In ludo quoque "Quomodo, Quando, Ubi" egregia fuit, atque, secreto nepotis Scrugii gaudio, sorores plane vicit; quamquam illae quoque acutae erant, ut Topperus testari potuisset.

Viginti fere homines aderant, iuvenes senesque, atque omnes ludebant; Scrugius quoque ludebat. Nam tanto studio rebus gestis implicatus erat ut prorsus oblitus esset vocem suam ad eorum aures non pervenire; interdum responsum magna voce proferebat atque saepissime recte coniciebat. Acutissima acus Whitechapeliensis, optimae notae atque ita facta ut ad foramen non secaret, Scrugius acutior non erat, quamvis ille sibi hebetudinem induere soleret.

Spiritus eum hoc animo repertum valde probavit, tantaque benevolentia aspexit ut Scrugius more pueri rogaret sibi licere manere donec hospites discessissent. Spiritus tamen fieri non posse dixit.

"Ecce novus ludus," dixit Scrugius. "Dimidia tantum hora, Spiritus, una dimidia hora!"

Ludus "Ita et Non" appellabatur. Nepos Scrugii aliquid mente concipere debebat; ceteri quid esset invenire, ille autem singulis quaestionibus tantum "ita" aut "non" respondere.

Crebra atque alacris interrogatio ex eo elicuit se animal cogitare; animal vivum; animal haud iucundum; animal ferum; animal quod interdum rugiret atque grunniret, interdum loqueretur; Londinii habitaret; per vias ambularet; neque spectaculo exhiberetur neque ab ullo duceretur; neque in vivario habitaret; neque in macello occideretur; nec equus esset, nec asinus, nec vacca, nec taurus, nec tigris, nec canis, nec porcus, nec felis, nec ursus.

Ad quamque novam quaestionem nepos novo risu erumpebat; tantoque gaudio torquebatur ut e sella surgere pedibusque pulsare cogeretur. Tandem soror corpulenta pari fere statu correpta clamavit:

"Inveni! Scio quid sit, Frederice! Scio quid sit!"

"Quid est?" clamavit Fredericus.

"Patruus tuus Scru-u-u-ugius est!"

Quod sane erat. Omnes admiratione affecti sunt, quamquam nonnulli contenderunt ad quaestionem "Ursusne est?" respondendum fuisse "Ita"; responsum enim negativum satis erat ut mentes e domino Scrugio averteret, si qua umquam ad eum inclinatio fuisset.

"Multum certe nobis risum dedit," dixit Fredericus, "atque ingratum esset salutem eius non bibere. Ecce vinum conditum paratum ad manum habemus; atque ego dico: 'Patruo Scrugio!'"

"Age! Patruo Scrugio!" clamaverunt omnes.

"Faustum Natale atque felicem Annum Novum seni, qualiscumque est!" dixit nepos Scrugii. "A me accipere nollet; habeat tamen. Patruo Scrugio!"

Patruus Scrugius sensim tam laetus tamque levis animi factus erat ut insciae societati vicissim propinaturus atque inaudita oratione gratias acturus fuerit, si Spiritus spatium dedisset. Sed tota scena cum extremo verbo nepotis velut uno spiritu evanuit; ille autem atque Spiritus rursus iter faciebant.

Multa viderunt, longe pervagati sunt, multas domos intraverunt, semper tamen ad felicem quendam exitum. Spiritus iuxta lectos aegrotantium stetit, atque illi laeti facti sunt; in terris peregrinis, atque ibi homines domi propinqui videbantur; apud laborantes, atque illi maiore spe patientes facti sunt; apud paupertatem, atque illa dives facta est. In domo pauperum, valetudinario, carcere, in omni miseriae perfugio ubi vanus homo brevissima sua auctoritate ostium non obseraverat Spiritumque exclusit, benedictionem reliquit atque Scrugium praecepta sua docuit.

Longa nox erat, si nox tantum erat; Scrugius tamen de hoc dubitabat, quia omnes dies festi Natalicii in spatium temporis quod una agebant contracti esse videbantur. Mirum etiam erat quod, dum Scrugius externa forma omnino idem manebat, Spiritus senior fiebat, manifeste senior. Scrugius mutationem animadverterat, nihil tamen dixerat, donec e convivio puerorum Duodecimae Noctis exierunt; tum, cum in aperto loco una starent, Spiritum contemplatus capillos eius canescere vidit.

"Tam brevisne est vita spirituum?" quaesivit Scrugius.

"Vita mea in hoc orbe brevissima est," respondit Spiritus. "Hac nocte finitur."

"Hac nocte!" clamavit Scrugius.

"Hodie media nocte. Audi! Tempus appropinquat."

Eodem momento campanae tres quadrantes post undecimam pulsabant.

"Ignosce si sine iure rogo," dixit Scrugius, vestem Spiritus attente intuens, "sed video aliquid mirum, quod tuum esse non videtur, e fimbriis vestis prominere. Pesne est an unguis?"

"Unguis esse possit, pro tanta carne quanta in eo est," maeste respondit Spiritus. "Aspice huc."

E plicis vestis duos pueros produxit: miseros, abiectos, terribiles, foedos, miserandos. Ad pedes eius genua posuerunt atque exterioribus vestis eius partibus haeserunt.

"O homo! Aspice huc. Aspice, aspice infra!" exclamavit Spiritus.

Puer et puella erant. Luridi, macilenti, pannosi, torvi, lupini; simul tamen humilitate prostrati. Ubi gratia iuventutis vultus implere atque recentissimis coloribus tingere debuerat, manus vetus, arida, quasi senectutis, eos vellicaverat, torsit, in lacinias contraxerat. Ubi angeli sedere in solio potuissent, daemonia latebant atque minaciter fulgebant.

Nulla mutatio, nulla depravatio, nulla naturae humanae perversio, quocumque gradu per omnia mirabilis creationis arcana, monstra ne dimidio quidem tam horrenda tamque formidolosa peperit.

Scrugius horrore perculsus retrocessit. Cum hoc modo ei ostenderentur, conatus est dicere pulchros esse liberos; sed verba ipsa sese suffocaverunt potius quam tam immani mendacio consortes fierent.

"Spiritus! Tui sunt?" Scrugius plura dicere non potuit.

"Generis humani sunt," dixit Spiritus eos despectans. "Mihi adhaerent, a patribus suis ad me appellantes. Hic puer Ignorantia est. Haec puella Egestas est. Cave utrumque atque omnes eiusdem generis; maxime autem hunc puerum cave, nam in fronte eius scriptum video Exitium, nisi scriptura deleatur. Nega!" clamavit Spiritus, manum versus urbem extendens. "Calumniare eos qui tibi hoc dicunt! In factionum tuarum usum id agnosce, atque peius redde; atque exitum exspecta!"

"Nullumne eis perfugium, nulla subsidia sunt?" clamavit Scrugius.

"Nulline sunt carceres?" dixit Spiritus, in eum postremum conversus ipsisque eius verbis usus. "Nullae sunt domus operariae?"

Campana duodecies pulsavit.

Scrugius circum se Spiritum quaesivit; iam aberat. Cum ultimus ictus resonare desineret, veteris Iacobi Marleii praedictionem recordatus est; oculos sustulit atque sollemne quoddam Spectrum, veste ampla capiteque velato, velut nebulam super terram ad se procedentem conspexit.

* * *

MODUS QUARTUS

ULTIMUS SPIRITUUM

Spiritus lente, graviter, tacite appropinquavit. Cum ad eum propius accessisset, Scrugius in genua procubuit; nam ipse aer per quem Spiritus ferebatur caliginem mysteriumque circumfundere videbatur.

Atra penitus veste involutus erat, quae caput, vultum, formam occultabat neque quidquam ex eo visibile relinquebat praeter unam manum protensam. Qua nisi apparuisset, vix potuisses figuram eius a nocte secernere atque a tenebris quibus circumdabatur distinguere.

Cum iuxta eum constitisset, Scrugius sensit Spiritum procerum ac maiestate quadam praeditum esse; arcana autem illa praesentia sollemni eum horrore implebat. Nihil amplius sciebat, nam Spiritus neque loquebatur neque movebatur.

"Coramne Spiritu Natalis Futuri sto?" dixit Scrugius.

Spiritus nihil respondit, sed manu porro monstravit.

"Umbras mihi ostensurus es rerum quae nondum acciderunt, sed tempore venturo accident," perrexit Scrugius. "Ita est, Spiritus?"

Pars superior vestis plicis suis paulisper contracta est, quasi Spiritus caput inclinasset. Hoc unum responsum accepit.

Quamvis Scrugius iam spectralibus hospitibus satis assuevisset, figuram silentem adeo timebat ut crura sub eo tremerent, vixque stare posset cum se ad eam sequendam pararet. Spiritus paulisper substitit, quasi condicionem eius animadverteret atque tempus daret quo vires reciperet.

Sed hoc ipsum Scrugium magis terruit. Vago quodam incertoque horrore perfundebatur, cum sciret post obscurum illud velamen oculos spectrales in se intento obtutu defixos esse, dum ipse, quamvis oculos suos quantum posset intenderet, nihil cerneret praeter manum umbratilem atque ingentem quandam atri vestimenti molem.

"Spiritus Futuri!" exclamavit, "te magis timeo quam ullum spectrum quod vidi. Sed quoniam scio te ad bonum meum venisse, atque spero me tamdiu victurum ut alius fiam homo ac fui, paratus sum te comitari, idque grato animo. Nonne mecum loqueris?"

Nullum responsum dedit. Manus recta ante eos porrecta manebat.

"Duc me!" dixit Scrugius. "Duc me! Nox celeriter abit, et tempus mihi pretiosum esse scio. Duc me, Spiritus!"

Spiritus eodem modo quo ad eum venerat discessit. Scrugius eum secutus est in umbra vestis eius, quae eum, ut sibi videbatur, sustentabat atque secum ferebat.

Vix urbem intrare visi sunt; urbs potius ipsa circa eos exoriri suaque sponte eos circumdare videbatur. Iam tamen in ipso eius corde erant, in Bursa, inter negotiatores, qui huc illuc properabant, nummos in loculis tinnire faciebant, gregatim colloquebantur, horologia inspiciebant, magna sigilla aurea cogitabundi digitis versabant, ceteraque eiusmodi faciebant, sicut Scrugius eos saepe viderat.

Spiritus iuxta parvum quendam negotiatorum coetum constitit. Cum manum ad eos directam esse animadvertisset, Scrugius propius accessit ut sermonem audiret.

"Non," dixit vir quidam praegrandis ac pinguis, mento immani, "ego quoque de re parum scio. Hoc unum scio: mortuus est."

"Quando mortuus est?" quaesivit alter.

"Heri nocte, ut credo."

"Quid tandem ei accidit?" quaesivit tertius, ingentem pulveris sternutatorii copiam e maxima pyxide sumens. "Putabam illum numquam moriturum."

"Deus scit," dixit primus oscitans.

"Quid de pecunia sua fecit?" quaesivit vir rubicundus, cui e nasi extremo caruncula pendula haerebat, quae velut caruncula galli Indici movebatur.

"Non audivi," respondit vir magno mento, iterum oscitans. "Fortasse societati suae reliquit. Mihi certe non reliquit. Hoc tantum scio."

Iocus risu omnium exceptus est.

"Funus, ut videtur, perquam vile futurum est," dixit idem; "nam, mehercule, neminem novi qui ad illud iturus sit. Quid si coetum faciamus atque ultro nos offeramus?"

"Ego venire non recuso, si prandium praebeatur," animadvertit vir cui caruncula in naso erat. "Sed pascendus sum, si interero."

Rursus riserunt.

"Ego tamen omnium vestrum maxime sine lucro agam," dixit primus, "nam neque chirothecas nigras gero neque meridie prandeo. Sed me venturum polliceor, si quis alius veniat. Re bene perpensa, paene dubito an non ego familiarissimus eius amicus fuerim; nam quotiens occurrebamus, consistere atque colloqui solebamus. Valete!"

Loquentes audientesque sensim discesserunt atque aliis coetibus se miscuerunt. Scrugius viros noverat et ad Spiritum respexit explicationem exspectans.

Spectrum in viam delapsum est. Digitus eius duos homines sibi occurrentes monstravit. Scrugius iterum auscultavit, ratus forte hic explicationem latere.

Hos quoque optime noverat. Negotiatores erant, ditissimi atque magnae auctoritatis. Scrugius semper curaverat ut apud eos bona existimatione frueretur—mercatoria scilicet ratione; eaque prorsus mercatoria.

"Ut vales?" dixit unus.

"Ut vales?" respondit alter.

"Euge!" dixit primus. "Diabolus tandem suum recepit, eh?"

"Sic audio," respondit alter. "Frigus est, nonne?"

"Natali satis conveniens. Non es, opinor, ex iis qui super glaciem labuntur?"

"Non. Non. Alia habeo quae agam. Bene vale!"

Ne verbum quidem aliud. Hic fuit congressus, hic sermo, hic discessus.

Scrugius primo mirari coepit quod Spiritus sermonibus tam levibus, ut videbantur, tantum tribueret momentum; sed cum certus esset occultum aliquod consilium subesse, secum reputare coepit quale id esse posset. Ad mortem Iacobi Marleii, veteris socii, pertinere vix poterant; ea enim

ad Praeteritum pertinebat, huius autem Spiritus provincia Futurum erat. Neque quemquam sibi proxime coniunctum reperire poterat ad quem sermones illos referret.

Nullo tamen modo dubitans quin, ad quemcumque pertinerent, occultam quandam ad suam emendationem doctrinam continerent, statuit omnia quae audiret omniaque quae videret diligenter memoriae mandare; maxime autem umbram sui ipsius, simul ac appareret, observare. Sperabat enim futuram suam rationem agendi clavem illam quam desiderabat praebituram atque aenigmata haec facile soluturam.

In ipso illo loco imaginem suam circumspiciebat; sed alius vir in consueto eius angulo stabat, et quamquam horologium ipsam horam monstrabat qua Scrugius ibi adesse solebat, nullam sui similitudinem inter multitudines per porticum influentes vidit. Id tamen parum miratus est; iam enim vitae mutationem animo agitaverat, sperabatque se in hac ipsa absentia effectum recentium consiliorum suorum cernere.

Tacitus atque ater iuxta eum stabat Spiritus, manu protensa. Cum Scrugius e cogitatione illa se collegisset, ex situ manus eius atque ex ratione qua versus ipsum porrigebatur opinatus est Oculos Invisibiles in se acriter defixos esse. Horruit et vehementer algere sibi visus est.

Relicto negotioso illo loco, in obscuram urbis regionem ierunt, quam Scrugius numquam antea penetraverat, quamvis situm eius malamque famam agnosceret. Viae sordidae angustaeque erant; tabernae domusque miserae; homines seminudati, ebrii, incompti, deformes. Angiportus arcusque, velut tot cloacae, fetorem, sordes vitamque ipsam in vias passim patentes evomebant; tota regio scelere, squalore, miseria foetebat.

Penitus in hoc infamis turbae receptaculo erat taberna humilis fronte minaci prominens sub tecto devexo, ubi ferrum, veteres panni, lagonae, ossa, sordidaeque pinguedinis reliquiae emebantur. Intus in pavimento acervi iacebant clavium rubigine confectarum, clavorum, catenarum, cardinum, limarum, librarum, ponderum, omnisque generis ferri abiecti. Arcana quae pauci inspicere vellent in montibus pannorum foedorum, molibus pinguedinis corruptae, sepulcrisque ossium nascebantur atque latebant.

Inter merces quibus negotiabatur, iuxta foculum carbonarium e veteribus lateribus factum, sedebat nebulo canus, septuagesimum fere annum agens. Frigidum foris aerem sordido velamento miscellaneorum pannorum, super funem suspensorum, excluserat, atque fistulam fumabat omni tranquillae solitudinis voluptate fruens.

Scrugius et Spiritus ad hunc virum pervenerunt eodem momento quo mulier gravem sarcinam ferens furtim tabernam intravit. Vix illa ingressa erat cum altera mulier, pari onere gravata, simul advenit; proxime secutus est vir veste nigra decolori indutus, qui conspectu illarum non minus obstupefactus est quam illae mutua agnitione. Post breve spatium mutae admirationis, cui senex quoque fistulam tenens interfuit, omnes tres simul in risum eruperunt.

"Scilicet purgatrix prima adesse debuit!" clamavit quae prima intraverat. "Lavatrix secunda; libitinarii famulus tertius. Aspice, Iosephe senex, quam belle res cecidit! Ecce nos tres, nullo consilio facto, eodem loco convenimus!"

"Meliori loco convenire non poteratis," dixit Iosephus senex, fistula ab ore remota. "Intrate in conclave. Tu libertate huius conclavis iam pridem donata es, ut scis; neque alteri duo hospites novi sunt. Exspectate dum tabernae ostium claudam. Ah! Quam stridet! Nullum, opinor, ferri frustum in tota taberna tam rubiginosum est quam ipsi cardines; atque certa res est nulla hic ossa tam vetera esse quam mea. Ha, ha! Omnes artificio nostro apti sumus, belle inter nos congruimus. Intrate in conclave. Intrate."

Conclave erat spatium post velum pannorum. Senex prunas veteri virga scalarum contraxit, lucernam fumosam—nox enim erat—fistulae suae caule composuit, deinde fistulam rursus ori imposuit.

Interea mulier quae iam locuta erat sarcinam in pavimentum proiecit atque iactanter in sellula consedit; cubitis in genibus transversis, reliquos duos audaci vultu provocans.

"Quid tum? Quid tum, domina Dilberia?" dixit mulier. "Sibi quisque consulere iure potest. Ille certe semper sibi consuluit."

"Verissime!" dixit lavatrix. "Nemo magis."

"Quid igitur stas me intuens quasi timeas, mulier? Quis umquam resciscet? Non sumus, opinor, alter alterius vitia rimaturi?"

"Minime vero!" simul dixerunt domina Dilberia et vir. "Absit."

"Optime igitur!" clamavit mulier. "Satis est. Cui tandem nocet si pauca eiusmodi desint? Mortuo certe non, opinor."

"Minime vero," dixit domina Dilberia ridens.

"Si ea post mortem servare volebat, scelestus ille vetulus avarus," perrexit mulier, "cur vivus naturali hominum more se non gessit? Si fecisset, aliquis adfuisset qui eum curaret cum Mors eum percussit, nec ibi solus ultimum spiritum anhelans iacuisset."

"Verissimum verbum quod umquam dictum est," dixit domina Dilberia. "Merita haec in eum poena est."

"Utinam paulo gravior poena fuisset," respondit mulier; "atque fuisset, certo scito, si quid aliud manibus contingere potuissem. Aperi sarcinam illam, Iosephe senex, atque dic quantum valeat. Aperte loquere. Neque prima esse timeo neque vereor ne illi videant. Satis bene scimus nos singulos, antequam hic conveniremus, quod nobis placuit sustulisse. Nullum peccatum est. Aperi sarcinam, Iosephe."

Sed sociorum urbanitas hoc fieri non passa est; vir enim veste nigra decolori, primus quasi per rupturam irrumpens, praedam suam protulit. Non magna erat. Unum alterumve sigillum, theca graphii, par fibularum manicariarum atque fibula pectoralis parvi pretii. Haec omnia Iosephus senex singillatim inspexit atque aestimavit, pretium quod pro unoquoque dare vellet creta in pariete scribens; cum nihil amplius proferendum esse videret, summam omnium fecit.

"Haec ratio tua est," dixit Iosephus, "ne sex quidem denarios amplius darem, etiamsi ob negationem in aheno coquendus essem. Quis sequitur?"

Domina Dilberia secuta est. Lintea, mantilia, pauca vestimenta, duo cochlearia argentea antiqui moris, forcipes sacchararii, aliquot calcei. Ratio eius eodem modo in pariete constituta est.

"Feminis semper nimium do. Vitium meum est; hac via me ipsum ad inopiam redigo," dixit Iosephus senex. "Haec ratio tua est. Si unum denarium amplius peteres atque rem in controversiam vocares, me tantae liberalitatis paeniteret et dimidiam coronam detraherem."

"Nunc meam sarcinam solve, Iosephe," dixit prima mulier.

Iosephus, ut facilius aperiret, in genua descendit; multis deinde nodis solutis, magnum gravemque volumen materiae obscurae extraxit.

"Quid hoc vocas?" dixit Iosephus. "Aulaea lecti!"

"Euge!" respondit mulier ridens atque super cubitos transversos se inclinans. "Aulaea lecti!"

"Non serio dicis te illa detraxisse, anulis omnibus simul, illo ibi iacente?" dixit Iosephus.

"Ita prorsus dico," respondit mulier. "Quidni?"

"Ad fortunam faciendam nata es," dixit Iosephus, "eamque certe facies."

"Ego certe manum non continebo, si quid eam extendendo adipisci possim, propter talem hominem qualis Ille fuit; hoc tibi polliceor, Iosephe," frigide respondit mulier. "Vide modo ne oleum illud super stragula effundas."

"Stragula eius?" quaesivit Iosephus.

"Cuius alterius putas?" respondit mulier. "Sine illis frigore corripi vix potest, opinor."

"Spero eum nullo morbo contagioso mortuum esse, eh?" dixit Iosephus senex, opere intermisso atque suspiciens.

"Ne id timeas," respondit mulier. "Non adeo eius societatem amabam ut circa eum ob eiusmodi res morarer, si talis morbus fuisset. Ah! Licet istam subuculam tam diu intuearis ut oculi doleant; neque foramen neque locum detritum invenies. Optima erat quam habebat, atque pulchra quidem. Perdidissent eam, nisi ego adfuissem."

"Quid vocas perdere?" quaesivit Iosephus senex.

"Cum eo sepelire, scilicet," respondit mulier ridens. "Stultus aliquis satis fuit ut eum ea indueret; ego autem rursus detraxi. Si tela gossypina ad eiusmodi usum non satis bona est, ad nihil satis bona est. Corpori aeque decenter convenit. Neque ille in ea deformior videri potest quam in altera videbatur."

Scrugius hunc sermonem horrore audiebat. Dum circa praedam suam in exigua luce lucernae senis considebant, eos tanta detestatione fastidioque contemplatus est ut vix maiore daemones obscenos ipsum cadaver venale proponentes aspicere potuisset.

"Ha, ha!" risit eadem mulier, cum Iosephus senex, sacculo laneo pecuniam continente prolato, singulorum lucra in pavimento numerasset. "Ecce finis rei! Omnes a se vivus abegit, ut nobis mortuus lucrum afferret! Ha, ha, ha!"

"Spiritus!" dixit Scrugius a capite ad pedes horrescens. "Video, video. Huius miseri hominis sors mea esse posset. Vita mea nunc eo tendit. Misericors Caelum, quid est hoc!"

Horrore retrocessit; scena enim mutata erat, atque iam paene lectum tangebat—nudum lectum, aulaeis carentem—super quo sub lacerato linteo aliquid opertum iacebat quod, quamvis mutum, terribili quodam sermone quid esset indicabat.

Cubiculum quoque valde obscurum erat, obscurius quam ut diligenter perspici posset; Scrugius tamen occulto quodam instinctu impulsus circumspiciebat, cupiens scire qualis locus esset. Pallida lux, foris in aere orta, recta super lectum cadebat; ibi autem, spoliatum, nudatum, nullo vigilante, nullo flente, nullo curante, huius hominis corpus iacebat.

Scrugius ad Spiritum respexit. Manus eius immota ad caput monstrabat. Operimentum tam neglegenter positum erat ut, si vel paulum sustulisset, si digitum modo admovisset, faciem detexisset. Cogitavit de hoc; sensit quam facile esset; vehementer facere cupivit; sed non maiorem potestatem habebat velum removere quam Spiritum a latere suo dimittere.

O Mors frigida, frigida, rigida, horrenda, erige hic aram tuam atque terroribus omnibus quibus imperas exorna: hoc enim regnum tuum est! At de capite dilecto, venerato, honorato ne unum quidem capillum ad dira tua consilia convertere potes neque unum vultus lineamentum odiosum facere. Non hoc ipsum terret, quod manus gravis est atque, dimissa, decidet; neque quod cor

pulsusque quieverunt; sed quod manus illa aperta, liberalis, sincera fuit; cor forte, calidum, tenerum; pulsus denique hominis.

Percute, Umbra, percute! Videbis bona eius opera e vulnere prosilire, ut mundum vita immortali conserant!

Nulla vox haec verba ad aures Scrugii pronuntiavit, et tamen ea audivit dum lectum contemplabatur. Cogitavit: si hic homo nunc excitari posset, quae primae cogitationes eius essent? Avaritia, durae negotiationes, curae rapaces? Divitem sane exitum ei pepererunt!

Iacebat in domo obscura atque vacua, nullo viro, nulla muliere, nullo puero qui diceret: "Mihi in hac vel illa re benignus fuit; unius igitur benigni verbi memoria ego illi benignus ero." Feles ostium unguibus lacerabat; sub lapide foci mures rodentes audiebantur. Quid in cubiculo mortis quaererent, cur adeo inquieti perturbatique essent, Scrugius cogitare non ausus est.

"Spiritus!" dixit, "locus hic terribilis est. Cum eum reliquero, doctrinam eius non relinquam; crede mihi. Abeamus!"

Spectrum digito immoto adhuc caput monstrabat.

"Intellego," respondit Scrugius, "atque facerem, si possem. Sed potestatem non habeo, Spiritus. Non habeo."

Iterum visum est eum intueri.

"Si quis in hac urbe est," dixit Scrugius angore paene confectus, "quem huius hominis mors aliqua animi commotione afficiat, illum mihi ostende, Spiritus, obsecro!"

Spectrum atram vestem ante eum paulisper velut alam expandit; deinde eam retrahens cubiculum luce diurna illustratum ostendit, in quo mater cum liberis erat.

Aliquem anxia cupiditate exspectabat; nam huc illuc per cubiculum ambulabat, ad omnem sonum subsiliebat, e fenestra prospiciebat, horologium spectabat, acu laborare frustra conabatur, atque voces ludentium liberorum vix ferre poterat.

Tandem diu exspectata pulsatio ad ostium audita est. Ad fores festinavit atque marito occurrit, viro adhuc iuveni, sed curis vultum attritum deiectumque gerente. Nunc tamen mira quaedam in eo expressio erat: gravis quasi laetitia, cuius eum pudebat quamque reprimere conabatur.

Ad cenam, quae iuxta ignem ei servata fuerat, consedit; cum autem illa tandem, post longum silentium, voce languida quaesivisset quid novi afferret, haesitare visus est quomodo responderet.

"Bonumne est," dixit illa, "an malum?"—ut eum adiuvaret.

"Malum," respondit.

"Penitus perditi sumus?"

"Non. Spes adhuc est, Carolina."

"Spes est, si ille mitescat!" dixit illa obstupefacta. "Nihil desperandum est, si tale miraculum accidit."

"Iam mitescere non potest," dixit maritus. "Mortuus est."

Mitis ac patiens erat, si vultus verum dicebat; tamen in intimo animo gratias egit audito nuntio, idque manibus coniunctis dixit. Proximo momento veniam precata est atque doluit; sed prior illa fuit vera cordis eius commotio.

"Quod mulier semiebria, de qua heri tibi narravi, mihi dixit cum eum videre conarer atque hebdomadae moram impetrare—quod ego merum praetextum esse putavi ut me vitaret—omnino verum fuisse apparet. Non modo graviter aegrotabat; iam tum moriebatur."

"Ad quem debitum nostrum transferetur?"

"Nescio. Sed antequam id fiat pecuniam paratam habebimus; atque etiamsi non haberemus, vere adversa fortuna esset si in successore eius tam immisericordem creditorem reperiremus. Hac nocte levi corde dormire possumus, Carolina!"

Ita erat. Quantumvis rem mollirent, leviora erant corda eorum. Vultus liberorum, qui taciti circa eos constiterant ut ea audirent quae tam parum intellegebant, clariores erant; domus ipsa felicior erat ob mortem huius hominis! Unica animi commotio quam Spiritus ex eventu illo ei ostendere potuit gaudium erat.

"Ostende mihi aliquam morti coniunctam pietatem," dixit Scrugius, "alioquin obscurum illud cubiculum quod modo reliquimus semper mihi ante oculos erit."

Spiritus eum per complures vias duxit pedibus eius familiares; dum procedebant Scrugius huc illuc se ipsum quaerebat, nusquam tamen apparebat. Domum pauperis Roberti Cratchitii ingressi sunt, habitationem quam antea visitaverant; matrem liberosque circa ignem sedentes invenerunt.

Silentium. Altum silentium. Parvi Cratchitii, olim tam clamosi, in uno angulo statuarum instar quiescebant atque Petrum intuebantur, cui liber ante se erat. Mater filiaeque acu laborabant. Sed quam taciti omnes erant!

"Et accipiens puerum, statuit eum in medio eorum."

Ubi Scrugius verba illa audiverat? Non ea somniaverat. Puer ea legisse debebat dum ipse cum Spiritu limen transiret. Cur non pergebat?

Mater opus super mensam deposuit manumque ad faciem admovit.

"Color oculos meos laedit," dixit.

Color? Heu, pauper Timotheus pusillus!

"Iam rursus melius habent," dixit uxor Cratchitii. "Ad lucernam infirmantur; neque pro toto mundo patri vestro, cum domum redierit, oculos debiles ostendere velim. Iam prope hora eius esse debet."

"Immo iam praeteriit," respondit Petrus libro clauso. "Sed his proximis vesperis, mater, paulo tardius eum ambulare quam solebat existimo."

Rursus valde taciti erant. Tandem illa voce firma atque hilari, quae semel tantum titubavit, dixit:

"Memini eum ambulare cum—memini eum ambulare cum Timotheo pusillo in umero, idque celerrime."

"Et ego," clamavit Petrus. "Saepe."

"Et ego," exclamavit alter. Omnes meminerant.

"Sed tam levis erat ad portandum," perrexit illa, operi intenta, "atque pater eum adeo amabat ut nullus labor esset—nullus. Et ecce pater vester ad ostium est!"

Festinavit obviam; parvus autem Robertus longo amiculo laneo involutus—eo sane indigebat, miser—intravit. Potus eius calidus ad focum paratus erat; omnesque inter se certaverunt quis

maxime ei ministraret. Tum duo minores Cratchitii in genua eius ascenderunt, singulique parvam genam contra vultum eius posuerunt, quasi dicerent: "Noli curare, pater. Noli dolere!"

Robertus cum eis valde hilaris erat atque universam familiam blande alloquebatur. Opus super mensam inspectavit atque industriam celeritatemque dominae Cratchitiae filiarumque laudavit. Multo ante dominicam diem confectum iri dixit.

"Dominicam! Hodie igitur ivisti, Roberte?" dixit uxor.

"Ita, mea cara," respondit Robertus. "Utinam et tu venire potuisses. Tibi profuisset videre quam viridis sit locus. Sed saepe eum videbis. Promisi illi me die dominica illuc ambulaturum. Parvule, parvule fili mi!" clamavit Robertus. "Parvule fili mi!"

Subito animo fractus est. Continere se non potuit. Quod si potuisset, fortasse ille et filius eius longius inter se distitissent quam re vera distabant.

Cubiculum reliquit atque in superius conclave ascendit, quod hilari lumine ardebat frondibusque Nataliciis ornatum erat. Sella iuxta puerum posita erat; indicia quoque apparebant aliquem nuper ibi adfuisse. Pauper Robertus in ea consedit; postquam paulisper cogitavit seque composuit, parvam faciem osculatus est. Ei quod acciderat animo acquievit atque deorsum rursus descendit, tranquillo iam corde.

Circa ignem consederunt atque colloquebantur, puellis matreque adhuc laborantibus. Robertus narravit singularem benignitatem nepotis domini Scrugii, quem vix semel antea viderat. Is eo die in via ei occurrerat atque, cum animadvertisset Robertum paulo—"paululo tantum tristiorem, scitis," dixit Robertus—videri, quaesiverat quid eum maestum fecisset. "Tum," dixit Robertus, "quia suavissimus est in loquendo vir quem umquam audiveritis, rem ei narravi. 'Ex animo doleo, domine Cratchiti,' inquit, 'atque ex animo doleo uxori tuae bonae.' Obiter, quomodo ille hoc sciverit, nescio."

"Quid sciverit, mi care?"

"Te bonam uxorem esse," respondit Robertus.

"Omnes hoc sciunt!" dixit Petrus.

"Optime dictum, fili mi!" clamavit Robertus. "Spero eos scire. 'Ex animo doleo,' inquit, 'uxori tuae bonae. Si qua re vobis prodesse possim,' dixit, schedulam suam mihi tradens, 'ibi habito. Quaeso, ad me veni.' Iam vero," clamavit Robertus, "non tam ob rem ullam quam nobis facere posset hoc mihi adeo iucundum fuit, quam propter benignum ipsum loquendi modum. Vere videbatur Timotheum pusillum nostrum novisse atque nobiscum dolere."

"Certissime bonus est homo!" dixit domina Cratchitia.

"Multo certius id crederes, mea cara," respondit Robertus, "si eum vidisses atque allocuta esses. Nihil mirer—memento verborum meorum!—si Petro meliorem locum compararet."

"Audi modo, Petre," dixit domina Cratchitia.

"Tum," clamavit una puellarum, "Petrus aliquam puellam comitari incipiet atque propriam domum constituet."

"Abi tu!" respondit Petrus subridens.

"Fieri sane potest," dixit Robertus, "aliquo die; etsi satis temporis ad hoc, mea cara, superest. Sed quandocumque quomodocumque alter ab altero discedemus, certo scio neminem nostrum pauperis Timothei pusilli oblivisciturum esse—nonne?—neque huius primae quae inter nos facta est separationis."

"Numquam, pater!" omnes clamaverunt.

"Et scio," dixit Robertus, "scio, carissimi, cum recordabimur quam patiens quamque mitis ille fuerit, quamquam tam parvus, tam parvus puer erat, nos haud facile inter nos rixaturos neque in ipsa rixa Timotheum pusillum pauperem oblituros."

"Non, numquam, pater!" iterum omnes clamaverunt.

"Valde felix sum," dixit parvus Robertus. "Valde felix sum!"

Domina Cratchitia eum osculata est; filiae eum osculatae sunt; duo minores Cratchitii eum osculati sunt; Petrus autem cum patre dextram iunxit. O spiritus Timothei pusilli! Puerile illud ingenium tuum a Deo erat!

"Spectre," dixit Scrugius, "nescio quid me monet momentum discessus nostri appropinquare. Scio id, sed quomodo sciam nescio. Dic mihi quis ille homo fuerit quem mortuum iacentem vidimus."

Spiritus Natalis Futuri eum, sicut antea—alio tamen tempore, ut putabat; neque enim ullus ordo in his posterioribus visionibus esse videbatur, praeterquam quod omnes in Futuro erant—ad loca negotiatorum frequentata transtulit, sed ipsum Scrugium non ostendit. Spiritus quidem nullius rei causa substitit, sed recta perrexit, quasi ad finem quem iam appetebat, donec Scrugius eum rogavit ut paulisper moraretur.

"Haec area," dixit Scrugius, "per quam nunc properamus, locus est ubi negotium meum gero atque iam diu gessi. Domum video. Sine me videre qualis futurus sim diebus venturis!"

Spiritus constitit; manus alio monstrabat.

"Domus illuc est," exclamavit Scrugius. "Cur alio monstras?"

Digitus inexorabilis nullo modo mutatus est.

Scrugius ad fenestram tabularii sui festinavit atque introspiciebat. Tabularium adhuc erat, sed non eius. Supellex alia erat, neque vir in sella sedens Scrugius erat. Spiritus ut antea monstravit.

Rursus ad Spiritum accessit atque, mirans cur ipse e tabulario abesset et quo discessisset, eum comitatus est donec ad portam ferream pervenerunt. Priusquam intraret, circumspicere constitit.

Coemeterium. Hic igitur miser ille homo cuius nomen nunc discendum erat sub terra iacebat. Dignus locus! Domibus circumsaeptus; gramine herbisque infestus, quasi mors ipsa, non vita, ibi germinaret; nimia sepultura obstructus; saturo quasi ventre pinguis. Dignus locus!

Spiritus inter sepulcra stetit atque ad unum deorsum monstravit. Scrugius tremens propius accessit. Spectrum prorsus idem erat quod antea; sed timebat ne novam quandam significationem in sollemni eius forma nunc cerneret.

"Priusquam propius ad lapidem quem monstras accedam," dixit Scrugius, "uni quaestioni responde. Suntne hae umbrae rerum quae futurae sunt, an rerum tantum quae fieri possunt?"

Spiritus adhuc deorsum ad sepulcrum iuxta quod stabat monstrabat.

"Cursus hominum certos fines praesignificant, ad quos, si in eis perseveretur, necessario ducunt," dixit Scrugius. "Sed si cursus deserantur, fines quoque mutantur. Dic ita se habere ea quae mihi ostendis!"

Spiritus immobilis ut semper mansit.

Scrugius tremens ad eum repere coepit; digito secutus, in lapide sepulcri neglecti nomen suum legit:

EBENEZERUS SCRUGIUS.

“Egone ille homo sum qui super lectum iacebat?” clamavit in genibus.

Digitus a sepulcro ad eum, ab eo rursus ad sepulcrum monstravit.

“Non, Spiritus! O non, non!”

Digitus adhuc ibi manebat.

“Spiritus!” clamavit, vestem eius arcte comprehendens, “audi me! Non sum iam homo qui fui. Non ero ille homo qualis, nisi haec cum Spiritibus colloquia intercessissent, futurus fuissem. Cur haec mihi ostendis, si omnis spes mihi erepta est?”

Primum manus tremere visa est.

“Bone Spiritus,” perrexit, humi ante eum procumbens, “ipsa natura tua pro me intercedit atque mei miseretur. Confirma mihi me adhuc posse, mutata vita, has umbras quas ostendisti mutare!”

Benigna manus tremuit.

“Natale in corde meo colam atque per totum annum servare conabor. In Praeterito, Praesenti Futuroque vivam. Tres illi Spiritus intra me operabuntur. Doctrinas quas tradunt non excludam. O dic mihi inscriptionem huius lapidis spongia delere me posse!”

In angore manum spectralem corripuit. Illa se liberare conata est; sed Scrugius tanto precum ardore eam tenuit ut effugere non posset. Spiritus, adhuc fortior, eum repulit.

Manibus in ultima prece sublatis, orans ut fatum suum mutaretur, Scrugius mutationem in cucullo vesteque Spiritus conspexit. Contrahi, collabi, minui coepit, donec nihil aliud quam columna lecti esset.

* * *

MODUS QUINTUS

FINIS REI

Ita vero! Et columna lecti ipsius erat. Lectus ipsius erat, cubiculum ipsius erat. Optimum autem ac felicissimum omnium: tempus quod ante se habebat ipsius erat, quo praeterita resarciret!

"In Praeterito, Praesenti Futuroque vivam!" repetivit Scrugius, e lecto se proripiens. "Tres illi Spiritus intra me enitentur. O Iacobe Marlei! Caelum Tempusque Natalicium ob hoc laudentur! Hoc genua nixus dico, veterane Iacobe; genua nixus!"

Tam trepidus erat atque bonis consiliis tam incensus ut vox fracta voluntati vix pareret. In certamine cum Spiritu vehementer singultaverat, faciesque lacrimis adhuc madida erat.

"Non detracta sunt!" clamavit Scrugius, unum ex aulaeis lecti brachiis amplectens. "Non detracta, anulis quoque! Hic sunt—ego hic sum—umbrae rerum quae futurae fuissent adhuc dissipari possunt. Dissipabuntur. Scio fore ut dissipentur!"

Manus eius interea vestimentis occupatissimae erant: ea modo intrinsecus foras vertebant, modo inversa induebant, modo discerpebant, modo perdebant, omni denique genere insaniae miscebant.

"Nescio quid agam!" clamavit Scrugius, uno eodemque spiritu ridens flensque, tibialibus se ipsum quasi alterum Laocoonta implicans. "Levis sum ut pluma; felix ut angelus; hilaris ut puer scholaris; vertiginosus ut ebrius. Faustum Natale omnibus! Felix Annus Novus universo mundo! Heus! Io! Heus istic!"

Saltitando iam in conclave commune pervenerat; ibi stabat plane anhelus.

"Ecce cacabus in quo pulticula fuit!" clamavit Scrugius, rursus exsilire incipiens atque focum circumiens. "Ecce ostium per quod Umbra Iacobi Marleii intravit! Ecce angulus ubi Spiritus Natalis Praesentis sedit! Ecce fenestra unde Spiritus errantes vidi! Omnia recte se habent; omnia vera sunt; omnia acciderunt. Ha, ha, ha!"

Profecto, homini qui tot annos risum non exercuerat, splendidus ille risus erat, risus praeclarissimus: pater longae, longissimae stirpis risuum illustrium!

"Nescio quis mensis dies sit!" dixit Scrugius. "Nescio quamdiu inter Spiritus fuerim. Nihil scio. Infans plane factus sum. Nihil refert. Non curo. Infans esse malo. Heus! Io! Heus istic!"

Exsultationes eius interruperunt campanae ecclesiarum, quae laetissimos sonitus quos umquam audiverat fundebant. Clangor, fragor, ictus; tin, tan, tintinnabulum! Tintinnabulum, tan, tin; ictus, fragor, clangor! O quam praeclara omnia, quam praeclara!

Ad fenestram cucurrit, aperuit, caput extulit. Nulla nebula, nulla caligo; aer clarus, splendidus, hilaris, vividus, frigidus; frigus acre sibilans, quo sanguis ipse ad saltandum provocaretur; aurea solis lux; caelum divinum; aura dulcis recensque; campanae laetae. O quam praeclara omnia! quam praeclara!

"Qui dies hodie est?" clamavit Scrugius ad puerum infra, veste dominicali indutum, qui fortasse ibi moratus erat ut circumspiceret.

"Quid?" respondit puer, summa admiratione.

"Qui dies hodie est, mi bone?" dixit Scrugius.

"Hodie?" respondit puer. "Natalis Domini, scilicet."

"Natalis Domini est!" dixit Scrugius secum. "Non eum praetermisi! Spiritus omnia una nocte peregerunt. Possunt quidquid volunt. Scilicet possunt. Scilicet possunt. Heus, mi bone!"

"Heus!" respondit puer.

"Novistine tabernam gallinariam in secunda hinc via, ad angulum?" quaesivit Scrugius.

"Scilicet novi!" respondit puer.

"Puer ingeniosus!" dixit Scrugius. "Puer egregius! Scisne num gallopavonem illum praemio insignem, qui ibi pendebat, iam vendiderint? Non parvum illum: magnum."

"Quem? Illum qui tam magnus est quam ego?" respondit puer.

"O puerum suavissimum!" dixit Scrugius. "Voluptas est cum eo loqui. Ipsum illum, mi bone!"

"Adhuc ibi pendet," respondit puer.

"Adhuc?" dixit Scrugius. "Curre atque eme."

"Vah! Nugae!" exclamavit puer.

"Non, non," dixit Scrugius, "serio loquor. Curre atque eme; dicque ut huc afferant, ut eis dicam quo deferant. Cum homine redi, et solidum tibi dabo. Si intra quinque minuta cum eo redieris, dimidiam coronam dabo!"

Puer velut glans e sclopeto emissus aufugit. Firmissima profecto manu in sclopeto opus fuisset ei qui vel dimidia eius celeritate glandem emittere potuisset.

"Ad domum Roberti Cratchitii mittam!" susurravit Scrugius, manus fricans atque risu paene dissiliens. "Nesciet quis miserit. Gallopavo Timotheo pusillo duplo maior est. Ne Iosephus Millerius quidem umquam tam lepidum iocum excogitavit quam hic erit: gallopavonem clam ad Robertum mittere!"

Manus qua superscriptionem scripsit minime firma erat; scripsit tamen, quoquo modo potuit, deinde scalas descendit ut ostium viae aperiret atque gallinarii ministrum opperiretur. Dum ibi adventum eius exspectat, malleus ostii oculos eius cepit.

"Te diligam quamdiu vivam!" clamavit Scrugius, malleum manu blande percutiens. "Vix umquam antea te aspexi. Quam probam faciem habes! Mirabilis malleus es!—Ecce gallopavo! Heus! Io! Ut vales? Faustum Natale!"

Gallopavo erat! Avis illa suis pedibus stare numquam potuisset; uno momento eos fregisset, tamquam bacillos cerae sigillariae.

"Impossibile est istum ad vicum Camdenensem portare," dixit Scrugius. "Raeda opus est."

Risus quo hoc dixit, risus quo pretium gallopavonis solvit, risus quo raedae pretium solvit, risus quo puerum remuneratus est, uno tantum superabantur: risu quo, ad sellam suam rursus anhelans delapsus, tamdiu cachinnavit donec lacrimaret.

Barbam radere non facile erat, nam manus adhuc vehementer tremabat; barba autem radenda diligentiam requirit, etiam cum inter radendum non saltas. Sed etiamsi nasum extremum sibi abscidisset, emplastrum super vulnus imposuisset atque plane contentus fuisset.

Optimis quas habebat vestibus se induit atque tandem in vias exiit. Iam homines effundebantur, quemadmodum eos cum Spiritu Natalis Praesentis viderat; Scrugius autem, manibus post tergum iunctis ambulans, unumquemque laetissimo risu contemplabatur.

Tam denique iucundus videbatur ut tres quattuorve homines bono animo praediti dicerent: "Salve, domine! Faustum Natale tibi!" Scrugius autem saepe postea dixit ex omnibus laetis sonis quos umquam audivisset hos auribus suis laetissimos fuisse.

Nondum longe processerat cum adversum venientem conspexit illum virum corpulentum qui pridie in tabularium eius intraverat atque dixerat: "Scrugius et Marleius, ni fallor?" Cor Scrugii dolore quodam percussum est, cum cogitaret quo vultu senex ille eum excepturus esset; sed iam sciebat quae via recta ante eum iaceret, eamque secutus est.

"Mi domine," dixit Scrugius, gressum accelerans atque utramque senis manum ambabus suis comprehendens, "ut vales? Spero te heri prospere egisse. Perbenigne fecisti. Faustum Natale tibi, domine!"

"Dominusne Scrugius?"

"Ita," dixit Scrugius. "Hoc nomen meum est, atque vereor ne tibi parum gratum sit. Ignosce mihi, obsecro. Et velisne tanta benignitate uti ut"—hic Scrugius aliquid in aurem eius susurravit.

"Bone Deus!" exclamavit vir, quasi spiritus ei interclusus esset. "Mi domine Scrugi, serio dicis?"

"Si placet," dixit Scrugius. "Ne quadrantem quidem minus. Multae quoque praeteritorum annorum pensiones in ea summa continentur, hoc tibi confirmo. Faciesne mihi hanc gratiam?"

"Mi domine," dixit alter, manum eius concutiens, "nescio quid ad tantam munificen—"

"Nihil dicas, quaeso," respondit Scrugius. "Veni me visum. Veniesne?"

"Veniam!" clamavit senex; atque plane apparebat eum serio dicere.

"Gratias," dixit Scrugius. "Plurimum tibi debeo. Quinquagies gratias ago. Deus te benedicat!"

Ad ecclesiam ivit; per vias ambulavit; homines huc illuc festinantes contemplatus est; pueris capita blande permulsit; mendicos interrogavit; in culinas domorum deorsum atque ad fenestras sursum respexit; atque invenit omnia sibi voluptatem afferre posse. Numquam somniaverat ullam ambulationem—ullam omnino rem—tantam sibi felicitatem dare posse. Post meridiem ad domum nepotis gressus convertit.

Duodecies ostium praeteriit antequam ausus est ascendere atque pulsare. Tandem tamen impetum fecit atque pulsavit.

"Estne dominus tuus domi, mea cara?" dixit Scrugius ancillae. Puella suavis! Valde.

"Ita, domine."

"Ubi est, mea cara?" dixit Scrugius.

"In triclinio est, domine, cum domina. Te sursum ducam, si placet."

"Gratias. Me novit," dixit Scrugius, manum iam claustro ostii triclinii admovens. "Ipse intrabo, mea cara."

Leniter claustrum vertit atque vultum oblique per ostium insinuavit. Illi mensam intuebantur, quae magna pompa instructa erat; iuvenes enim qui nuper rem domesticam administrare coeperunt de rebus eiusmodi semper solliciti sunt atque videre amant omnia recte disposita esse.

"Frederice!" dixit Scrugius.

Bone Deus, quam exsiluit neptis eius! Scrugius eo momento oblitus erat illam in angulo cum scabello pedum sedere; alioquin nullo pacto id fecisset.

"Bone Deus!" clamavit Fredericus. "Quis est?"

"Ego sum. Patruus tuus Scrugius. Ad cenam veni. Sinisne me intrare, Frederice?"

Sinere eum intrare! Mirum est quod Fredericus brachium ei concutiendo non excussit. Intra quinque minuta Scrugius iam quasi domi erat. Nihil potuit esse cordatius. Neptis eius prorsus eadem videbatur; Topperus quoque, cum venit; soror illa corpulenta quoque, cum venit; omnes denique, cum venerunt. Mirabile convivium, mirabiles ludi, mirabilis concordia, mi-ra-bi-lis felicitas!

Postridie autem mane mature ad tabularium venit. O quam mature! Si modo prior adesse posset atque Robertum Cratchitium serius venientem deprehendere! Hoc unum toto corde cupiebat.

Atque fecit; ita vero, fecit! Hora nona sonuit. Robertus nusquam. Quadrans praeteriit. Robertus nusquam. Duodeviginti minutis cum dimidio serior erat quam debebat. Scrugius ostium suum late apertum tenebat ut eum in Cisternam intrantem videre posset.

Pileum iam deposuerat antequam ostium aperiret; amiculum quoque. Ictu oculi in scabello suo erat, calamo tam acriter scribens quasi horam nonam assequi conaretur.

"Heus!" fremuit Scrugius voce solita, quoad potuit eam simulare. "Quid hoc est, quod hac diei hora tandem huc venis?"

"Valde doleo, domine," dixit Robertus. "Serus sum."

"Serus es?" repetivit Scrugius. "Ita vero; serus es, opinor. Huc accede, domine, si placet."

"Semel tantum quotannis accidit, domine," deprecatus est Robertus, e Cisterna se proferens. "Non iterabitur. Heri paulo hilarius egi, domine."

"Age, dicam tibi quid sit, amice," dixit Scrugius. "Hoc genus rei diutius ferre non possum. Itaque"—haec dicens e scabello exsiluit atque Robertum tam fortiter in pectus impulit ut ille retro in Cisternam titubaret—"itaque mercedem tuam aucturus sum!"

Robertus tremuit atque paulo propius ad regulam ligneam se admovit. Subito ei in mentem venit Scrugium ea deicere, deiectum retinere, atque homines in area magna voce advocare ut opem ferrent et vestem coercitoriam ei induerent.

"Faustum Natale, Roberte!" dixit Scrugius, tanta sinceritate ut falli nemo posset, simulque eum in tergum percussit. "Multo faustius Natale, mi bone Roberte, quam ego tibi per multos annos dedi! Mercedem tuam augebo, familiae tuae inopia laboranti opem ferre conabor, atque hoc ipso pomeridiano de rebus tuis inter nos agemus, ad pateram Nataliciam Episcopi Fumantis, Roberte! Focos auge, aliamque situlam carbonariam eme priusquam alteri litterae i punctum imponas, Roberte Cratchiti!"

Scrugius plus etiam quam promiserat praestitit. Omnia fecit, atque longe etiam plura; Timotheo autem pusillo, qui non mortuus est, alter pater fuit. Tam bonus amicus, tam bonus dominus, tam bonus homo factus est, ut neque bona illa vetus urbs neque ulla alia bona vetus urbs, oppidum municipiumve in bono veteri mundo meliorem noverit.

Nonnulli mutationem eius videntes riserunt; sed ille eos ridere permisit atque parum curavit. Satis enim sapiens erat ut sciret nihil umquam in hoc orbe ad bonum fieri quin aliqui homines initio risu se satiarent; atque cum sciret tales homines quoquo modo caecos futuros, satius duxit eos oculos risu corrugare quam aliam minus decoram caecitatis speciem prae se ferre. Cor ipsius ridebat; atque id ei satis erat.

Nullum deinceps cum Spiritibus commercium habuit, sed secundum Principium Abstinentiae Omnimodae posthac semper vixit; semperque de eo dicebatur eum, si quis omnino mortalium,

optime scivisse quomodo Natale rite coleretur. Utinam id vere de nobis dicatur—de nobis omnibus! Atque ita, quemadmodum Timotheus pusillus dixit: Deus omnibus nobis benedicat!

FINIS